

**Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων -
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Δημοκρίτειο
Πανεπιστήμιο Θράκης
Τμήμα Οικονομικών Επιστημών - Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων -
Πανεπιστήμιο Πειραιά**

Διαπανεπιστημιακό Διατμηματικό

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση»

**«Η Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης: Μια ex
ante αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πολιτική
συνοχής»**

ΑΥΤΙΑΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Κόρινθος, Ιούνιος 2018

**Department of Political Studies and International
Relations - University of Peloponnese
Department of Economics - Democritus University of
Thrace
Department of Economics - Aristotle University of
Thessaloniki
Department of Business Administration - University of
Piraeus**

Interuniversity Interdepartmental

Master Program in

«Local and Regional Government and Development»

**«White Paper on the future of Europe: an ex ante
impact assessment on cohesion policy»**

AFTIAS MANOLIS

Κόρινθος, Ιούνιος 2018

2. ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του συγγραφέα και οι επιβλέποντες, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο δηλών:

ΑΥΤΙΑΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

«Η Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης: Μια ex ante αξιολόγηση των επιπτώσεων στην πολιτική συνοχής»

Σημαντικοί όροι: (Πολιτική Συνοχής, Λευκή Βίβλος, Ευρωπαϊκή Ένωση, Jean-Claude Juncker)

Περίληψη

Η πολιτική συνοχής αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δομικά συστατικά του οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι το στοιχείο εκείνο που δημιουργεί, κρατάει αλλά και εξελίσσει τους συνεκτικούς δεσμούς μεταξύ των κρατών μελών της. Στην παρούσα εργασία επιχειρείται μια αξιολόγηση των επιπτώσεων που ενδεχομένως θα υπάρξουν στην εφαρμογή της πολιτικής συνοχής της Ε.Ε., μέσω της ανάλυσης της Λευκής Βίβλου για το μέλλον της Ευρώπης. Του πολιτικού μανιφέστου δηλαδή που παρουσίασε ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jean-Claude Juncker, στη σύνοδο κορυφής της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 2017.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται απ' τα κεφάλαια 1 και 2 και παρουσιάζεται το γενικότερο πλαίσιο της εξέλιξης του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος, της οικονομικής ολοκλήρωσης αλλά και της πολιτικής συνοχής μέσα από ιστορικές καταγραφές αλλά και ημερομηνίες σταθμούς αυτής της εξέλιξης. Στο δεύτερο μέρος που αποτελείται από τα κεφάλαια 3 και 4, εξειδικεύεται πλέον η μελέτη της Λευκής Βίβλου τόσο μέσα από την ανάλυση του τί προηγήθηκε της σύνταξης αυτής σε επίπεδο προβληματισμών και συζητήσεων όσο και μέσω της παρουσίασης των βασικών σεναρίων για το μέλλον της Ευρώπης που προτείνονται σ' αυτήν. Τέλος καταγράφονται οι θέσεις των κομματικών σχηματισμών του Ευρωκοινοβουλίου, απέναντι στα 5 προτεινόμενα σενάρια της Λευκής Βίβλου.

«White Paper on the future of Europe: an ex ante impact assessment on cohesion policy»

Keywords: (Cohesion Policy, White Paper, European Union, Jean-Claude Juncker)

Abstract

Cohesion policy is one of the most important building blocks of the European Union body. It is the element that creates, maintains and develops the coherent links between its Member States. This paper attempts to assess the impact of the EU Cohesion Policy through the analysis of the White Paper on the Future of Europe. The political manifesto presented by European Commission President Jean-Claude Juncker at the Rome summit on 25 March 2017.

The work is divided into two parts. The first part consists of chapters 1 and 2 and presents the general context of the development of European construction, economic integration and cohesion policy through historical records and dates of the developments. In the second part of chapters 3 and 4, we are now studying the White Paper both by analyzing what was ahead of this writing at the level of reflection and debate and by presenting the key scenarios for the future of Europe proposed to her. Finally, the positions of the party parliaments of the European Parliament are recorded against the 5 proposed scenarios of the White Paper.

Περιεχόμενα:

Περίληψη

Abstract

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:.....1

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ

1.1 ΘΕΩΡΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ.....	3
1.2 ΣΤΑΔΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

2.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: ΑΠΟ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ	10
2.2 ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗ ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟ	19
--	----

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: 5 ΣΕΝΑΡΙΑ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ –
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ**

4.1: ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.....	26
4.2: ΤΙ ΕΧΕΙ ΠΡΟΚΥΨΕΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΕΝΑΡΙΟ.....	29
4.3: ΣΥΜΜΑΧΟΙ/ΠΟΛΕΜΙΟΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΕΝΑΡΙΟ.....	34

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ:	37
----------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:	41
----------------------------	----

Εισαγωγή

Η πολιτική συνοχής αποτελεί βασικό πυλώνα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η επένδυση που κινητοποιήθηκε κατά τη διάρκεια των διαφόρων περιόδων προγραμματισμού χρησίμευσε για την εξισορρόπηση των επιπτώσεων της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και παράλληλα επέτρεψε την ενίσχυση, τη μεταφορά και την κατάρτιση των συντελεστών παραγωγής από τις περισσότερο στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της ΕΕ. Η πολιτική συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έχει ως στόχο τη μείωση του χάσματος στα επίπεδα ανάπτυξης των διαφόρων περιφερειών, προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομική και κοινωνική συνοχή. Ολόκληρη η Ένωση αντιμετωπίζει τις προκλήσεις που προκύπτουν από την επιτάχυνση της οικονομικής αναδιάρθρωσης μετά την παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα του εμπορίου, τις επιπτώσεις της τεχνολογικής επανάστασης, την ανάπτυξη μιας οικονομίας βασισμένης στη γνώση, τη γήρανση του πληθυσμού και την αύξηση της μετανάστευσης.

Μολονότι η διαδικασία περιφερειακής σύγκλισης δεν ήταν τόσο έντονη όσο αναμενόταν, τα μέσα πολιτικής της συνοχής παρέχουν συνεχώς κεφάλαια στις μειονεκτούσες περιφέρειες για την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης και τη σταθεροποίηση του μακροοικονομικού πλαισίου. Η επικέντρωση, η στρατηγική και οι στόχοι της πολιτικής συνοχής έχουν βιώσει σημαντικές αλλαγές τις τελευταίες τρεις δεκαετίες. Οι αρχικοί στόχοι για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών έχουν αντικατασταθεί σταδιακά από άλλους, όπως η προώθηση της ανάπτυξης και της απασχόλησης. Κατά συνέπεια, η αλλαγή αυτή συνεπάγεται τον αναπροσανατολισμό των μέσων της πολιτικής συνοχής, των διαρθρωτικών ταμείων, σε στόχους και παρεμβάσεις με επιπτώσεις στα επίπεδα ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η Λευκή Βίβλος του Jean-Claude Juncker είναι ένα πολιτικό κείμενο του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Είναι επί της ουσίας ένα πολιτικό σχέδιο για το μέλλον της Ευρώπης. Αποτελείται από πέντε (5) προτάσεις-σενάρια, τα οποία καλείται να

ακολουθήσει η Ένωση έως το 2025¹. Ήδη από τον Ιούνιο του 2015 είχαν ξεκινήσει οι συνομιλίες σε ανώτατο επίπεδο, ώστε να ξεκινήσει η συζήτηση για διεύρυνση της ΕΕ. Ο σκοπός ήταν η Κομισιόν να ετοιμάσει μια Λευκή Βίβλο, έως την άνοιξη του 2017. Αυτό συνέβη σε χαλεπούς καιρούς, διότι στην Ευρώπη ήδη άκμαζε ο ευρωσκεπτικισμός, η διαδικασία της εξόδου της Μεγάλης Βρετανίας από την ΕΕ είχε αρχίσει να εμφανίζεται και φυσικά ο προστατευτισμός επανεμφανιζόταν. Απέναντι σε όλα αυτά τα φαινόμενα ο πρόεδρος Juncker παρουσίασε τη Λευκή του Βίβλο, σχεδιάζοντας εναλλακτικά μονοπάτια για την πορεία της ΕΕ και για τον τρόπο εξέλιξής της τα επόμενα χρόνια έως το 2025². Φυσικά στα επόμενα κεφάλαια θα ασχοληθούμε διεξοδικότερα με το εν λόγω ζήτημα και θα δούμε την επιρροή του στις πολιτικές ζυμώσεις της Ευρώπης.

Στο κεφάλαιο 1 αναφέρεται το ιστορικό πλαίσιο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Χωρίζεται σε δύο υποκεφάλαια, στο υποκεφάλαιο 1.1 όπου αναφέρονται οι πρωτόλειες σκέψεις για την ανάγκη μιας ενοποίησης των εθνών κάτω από τη σκέπη της κοινής τους ηγείρου, αλλά και οι πρώτες απόπειρες οικονομικής ένωσης κάποιων χωρών μεταξύ τους, ενώ στο υποκεφάλαιο 1.2 περιγράφονται τα στάδια της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Το κεφάλαιο 2 αναφέρεται στην ιστορική εξέλιξη της πολιτικής συνοχής. Δίνεται βάση στις συνθήκες που άλλαξαν το χάρτη της Ευρώπης π.χ. Μάαστριχτ, όμως αναφερόμαστε και σε όλους τους μηχανισμούς που βοήθησαν προς την συνοχή. Το κεφάλαιο 2 επιμερίζεται σε 2 υποκεφάλαια. Το υποκεφάλαιο 2.1 αναφέρεται στις αλλαγές μέχρι τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το υποκεφάλαιο 2.2 από το Μάαστριχτ έως και σήμερα.

Τα κεφάλαια 3 και 4 αναφέρονται στη Λευκή Βίβλο αυτή καθαυτή. Αναλυτικότερα, το 3^ο κεφάλαιο αναφέρεται στις πολιτικές ζυμώσεις που προηγήθηκαν της Λευκής Βίβλου. Παρουσιάζονται, εκτός από τις απόψεις, μια σειρά επίσημων εγγράφων της ΕΕ, ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητή η χάραξη της πολιτικής.

---

¹ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), *Common Market Law Review*, 54, Kluwer Law International, σελ. 687

² MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ (2017), «White Paper on the future of Europe: Five scenarios that clarify the debate but avoid discussing the future of the euro area», *BBVA Research*, σελ. 1

Το 4^ο κεφάλαιο είναι το κεφάλαιο της Λευκής Βίβλου. Αυτό επιμερίζεται σε άλλα τρία (3) υποκεφάλαια. Στο υποκεφάλαιο 4.1 αναφέρουμε τα πέντε (5) σενάρια της Λευκής Βίβλου. Στο υποκεφάλαιο 4.2 αναφερόμαστε στις πολιτικές εξελίξεις αναφορικά με αυτά τα σενάρια, ενώ, τέλος, στο υποκεφάλαιο 4.3 γίνεται ειδική μνεία στους συμμάχους και τους πολεμίους των σεναρίων εντός Ευρωκοινοβουλίου. Αυτό έγινε, διότι, αφενός, στο κεφάλαιο 4.2 φαίνονται οι προτιμήσεις των πολιτικών κύκλων σε εθνικό επίπεδο και, αφετέρου, για να παρουσιαστούν και οι απόψεις όλων των κομμάτων, όλων των πτερύγων και να υπάρχει όσο το δυνατόν πληρέστερος πλουραλισμός των απόψεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑΤΟΣ

1.1 ΘΕΩΡΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Οι «οδύνες τοκετού» της ευρωπαϊκής ιδέας δεν ήταν ξαφνικές. Διήρκεσαν αιώνες. Στους πρωτοπόρους της ευρωπαϊκής ιδέας πρέπει να μνημονευθεί ο παρισινός μοναχός Emeric Cruce με το έργο του ‘Le Nouveau Cynee’, ο Abbe de Saint Pierre που πρότεινε την δημιουργία ενός συνδέσμου των ηγεμόνων που θα κατέληγε σε μια ‘Ευρωπαϊκή Σύγκλητο’, όπως και ο Kant, ο οποίος με το έργο του ‘Zum ewigen Frieden’ πρότεινε την ευρωπαϊκή ενοποίηση με τη δημιουργία μιας κοινότητας ομοσπονδιακής μορφής με κοινό δίκαιο.³

Ως μια πρώτη μορφή οικονομικής ενοποίησης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η τελωνειακή ένωση του 1834 (Zollverein), την οποία εισηγήθηκε ο Friedrich List και η οποία πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία της Πρωσίας και λειτούργησε ως πρόκριμα για τη μελλοντική κρατική ενοποίηση της Γερμανίας.⁴ Το 1863 ο

---

³ ΔΟΝΑΤΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, (2007), «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 10

⁴ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΚΚΙΝΟΣ, (2008), «ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ Η ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ «ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ» ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ 19ου ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΟΥ 20ού ΑΙΩΝΑ (1807-1918),

Ναπολέον ο ΙΙΙ δημιούργησε τη Λατινική Νομισματική Ένωση με μέλη τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ελβετία και την Ιταλία, σύμφωνα με την οποία προβλεπόταν η έκδοση νομισμάτων ίδιου περιεχομένου σε χρυσό και ασήμι. Η ένωση κατέρρευσε αφενός γιατί τα μέλη της δε σεβάστηκαν απόλυτα τις δεσμεύσεις τους και αφετέρου επειδή η Αγγλία και η Γερμανία υιοθέτησαν άλλο σύστημα. Το 1872 η Δανία, η Νορβηγία και η Σουηδία έκαναν τη Σκανδιναβική Νομισματική Ένωση, με ενιαίο νόμισμα τη σκανδιναβική κορώνα, που λειτούργησε ως το 1914. Το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο δημιούργησαν ένα ενιαίο νόμισμα το 1921 και η ένωση αυτή λειτούργησε απόλυτα μέχρι την ενσωμάτωση των νομισμάτων των δύο κρατών στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση.⁵

Ο προδρομικός οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρείται η οικονομική ένωση της κεντρικής Ευρώπης κατά την περίοδο μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο, με την ονομασία Μπενελούξ (Benelux: BElgique, NEtherlands, LUXembourg). Τα κράτη αυτά συνέστησαν μεταξύ τους οικονομική ένωση, η οποία ιδρύθηκε με τη συμφωνία τελωνειακής ένωσης που υπογράφηκε στο Λονδίνο στις 5 Σεπτεμβρίου 1944 και τέθηκε σε ισχύ στις αρχές του 1948. Η τελωνειακή ένωση μεταξύ των τριών χωρών δημιουργήθηκε για την κατάργηση των τελωνειακών δασμών στις μεταξύ τους εμπορικές ανταλλαγές και την εφαρμογή κοινού δασμολογίου στα εισαγόμενα από άλλες χώρες εμπορεύματα. Βαθμιαία η Μπενελούξ επεκτάθηκε σε γενικότερη ενοποίηση των οικονομιών των τριών χωρών, χωρίς όμως να περιλάβει τη γεωργία και τη νομισματική ένωση. Το 1960 τέθηκε σε ισχύ το σύμφωνο της οικονομικής ένωσης της Μπενελούξ με αποτέλεσμα να καταστεί η πρώτη ελεύθερη διεθνής αγορά εργασίας, ενώ το 1970 καταργήθηκαν και οι συνοριακοί έλεγχοι μεταξύ των χωρών. Οι συμφωνίες αυτές εξακολουθούν και σήμερα να ισχύουν, μολονότι και τα τρία κράτη της Μπενελούξ αποτελούν και μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁶

<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8239/8293.pdf>, με ημερομηνία πρόσβασης 27/4/18

⁵ ΛΕΝΑ ΤΣΙΠΟΥΡΗ, (2015), «Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενοποίηση: Μεταξύ Σφύρας και Άκμονος», εκδ. Τμήμα Οικονομικών Επιστημών-ΕΚΠΑ, σελ. 228

⁶ ΑΝΩΝΥΜΟΣ, (2012), «Μπενελούξ», <http://www.ygeiaonline.gr/component/k2/item/36671-mpeneloyi>, με ημερομηνία πρόσβασης 27/4/18

Η ιστορία της Ευρωπαϊκής ιδέας και του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος στηρίχτηκαν στις αρχές της οικονομικής ολοκλήρωσης.

Στην επιστήμη της κοινωνιολογίας, ο όρος ολοκλήρωση (integration) υποδηλώνει την ύπαρξη ή διαμόρφωση οργανικών δεσμών μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας. Μια πιο προσεκτική εξέταση του όρου ολοκλήρωση οδηγεί σε τρεις διαφορετικές αποχρώσεις του όρου:

A. η πρώτη αφορά την ολοκλήρωση ως κοινωνικό φαινόμενο και σημαίνει την εξέλιξη μιας κοινωνικής οργάνωσης προς μεγαλύτερη συνοχή ή ενότητα

B. η δεύτερη αφορά την ένταση των δεσμών μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας σε μια δεδομένη στιγμή και συμπίπτει με τον όρο συνοχή

Γ. η τρίτη αφορά την ολοκλήρωση ως κοινωνική λειτουργία και μάλιστα ως κεντρική λειτουργία του κοινωνικού συστήματος ή του πολιτικού υποσυστήματος κατά τον Parson.⁷

Ο όρος ‘ενοποίηση’ (unification) χρησιμοποιείται εναλλακτικά αλλά και ταυτόσημα με αυτόν της ‘ολοκλήρωσης’ χωρίς σχεδόν καμιά εννοιολογική διάκριση. Όμως, ο όρος ‘ολοκλήρωση’ έχει χρησιμοποιηθεί περισσότερο εκτεταμένα για να περιγράψει την διαδικασία στον οικονομικό τομέα. Αντίθετα, ο όρος ‘ενοποίηση’ έχει χρησιμοποιηθεί περισσότερο, αλλά όχι αποκλειστικά, για να περιγράψει τη διαδικασία στον πολιτικό τομέα. Σε πρακτικό επίπεδο, η διαδικασία της ενοποίησης οδηγεί στην ‘ένωση’, που μπορεί να περιλαμβάνει ‘οτιδήποτε’, ενώ η διαδικασία της ολοκλήρωσης οδηγεί σε υπερεθνικές διαρθρώσεις (supranational structures). Ο όρος ‘ολοκλήρωση’ περιγράφει μια διαδικασία αλλά ταυτόχρονα και το καταληκτικό προϊόν-κατάσταση της διαδικασίας αυτής και χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια μεγάλη κατηγορία από φαινόμενα τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνικό ή διεθνές επίπεδο.⁸

---

⁷ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), «Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια», τόμος Α', εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 102

⁸ Π.Κ.ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ (1995), «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση. Θεωρία-Διαπραγμάτευση-Θεσμοί και Πολιτικές», εκδόσεις Θεμέλιο, σελ. 17

Κάθε διαδικασία ολοκλήρωσης επηρεάζεται από ωφελμιστικούς παράγοντες (αλληλεξαρτήσεις), πολιτιστικούς παράγοντες (κοινές αξίες) και κοινωνικούς ανταγωνισμούς.⁹

Οι ιδρυτικοί πατέρες των δύο συνθηκών της δεκαετίας του 1950, της Συνθήκης του Παρισιού της 18ης Απριλίου 1951 με την οποία δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και της Συνθήκης της Ρώμης της 25^{ης} Μαρτίου 1957 με την οποία δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), για πρώτη φορά, μεταπολεμικά, χρησιμοποίησαν ένα κάπως ‘άγνωστο’, μέχρι εκείνη τη στιγμή, όρο τον οποίο προσέδωσαν στις συμφωνίες αυτές, τον όρο ‘κοινότητα’. Ο όρος αυτός, εκτός από οικονομικό περιεχόμενο, περιείχε και το αίσθημα κοινότητας το οποίο ήθελαν να διακατέχει τους λαούς των κρατών που αποφάσισαν να συνεργαστούν σε αυτό το επίπεδο.

1.2 ΣΤΑΔΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Η δημιουργία του ‘αισθήματος κοινότητας’ όπως ορίζεται στον K. Deutch, είναι εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο στη διαδικασία της ολοκλήρωσης, είτε αναφέρεται σε εθνικό, είτε σε περιφερειακό (regional), είτε σε διεθνές επίπεδο. Η δημιουργία του ‘αισθήματος κοινότητας’ παραπέμπει σε ψυχολογικές και πολιτιστικές κατηγορίες (αξίες, κανόνες και πρακτικές συμπεριφοράς, αναγνώρισης συμβόλων και κανόνων νομιμοποίησης). Στην υπερεθνική της διάσταση, η διαδικασία της ολοκλήρωσης συνεπάγεται τη δημιουργία μιας νέας ‘κοινότητας αξιών’ γύρω από θεσμούς που θα ‘ξεπερνούν’ το εθνικό περιβάλλον. Από θεσμική άποψη, η διαδικασία της ολοκλήρωσης οδηγεί στη μεταβίβαση πολιτικής εξουσίας (κυριαρχίας) από τους εθνικούς σε υπερεθνικούς θεσμούς και την παράλληλη μετατόπιση των πολιτικών αξιών νομιμοφροσύνης (υποστήριξης) προς τους θεσμούς αυτούς.¹⁰

Τα στάδια οικονομικής ολοκλήρωσης, σύμφωνα με τον Balassa, είναι τα εξής:

1. Ζώνη Ελευθέρου Εμπορίου

Αποτελεί συμφωνία μεταξύ των κρατών-μελών με σκοπό την εξάλειψη όλων των δασμολογικών και μη δασμολογικών περιορισμών στο αμοιβαίο τους

---

⁹ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), σελ. 102

¹⁰ Π.Κ.ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ (1995), σελ. 18

εμπόριο. Η κάθε χώρα της ζώνης διατηρεί το δικό της δασμολόγιο και εμπορικές ρυθμίσεις προς τρίτες χώρες.

2. Τελωνειακή Ένωση

Αποτελεί μια Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου, με κοινό, όμως, δασμολόγιο και εμπορικούς περιορισμούς έναντι τρίτων χωρών.

3. Κοινή Αγορά

Αποτελεί μια Τελωνιακή Ένωση με ελεύθερη κινητικότητα όλων των παραγωγικών συντελεστών και με κοινή πολιτική (κανονισμοί, περιορισμοί) έναντι της κινητικότητας των παραγωγικών συντελεστών των τρίτων χωρών.

4. Ατελής Οικονομική Ένωση

Αποτελεί μια συμφωνία με σκοπό την επίτευξη κάποιου βαθμού εναρμόνισης των εθνικών οικονομικών πολιτικών μέσω της άρσης της άνισης μεταχείρισης που οφείλεται στις διαφορές αυτών των πολιτικών.

5. Πλήρης Οικονομική Ολοκλήρωση (π.χ. στο πλαίσιο μιας ομοσπονδίας)

Αποτελεί μια Κοινή Αγορά με εναρμονισμένη οικονομική πολιτική, π.χ., δημοσιονομική, νομισματική, βιομηχανική, περιφερειακή κ.α., πολιτική.¹¹

Το στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης που επιλέχθηκε από τους ιδρυτικούς πατέρες του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος ήταν αυτό της Τελωνειακής Ένωσης για θεωρητικούς και πρακτικούς λόγους.

Θεωρητικά, προβλέφθηκε η σταδιακή και παράλληλη υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων και συντελεστών παραγωγής, της τελωνειακής εναρμόνισης και ορισμένων κοινών πολιτικών μέσα σε μια μεταβατική περίοδο δώδεκα ετών. Επίσης, οι ευρύτερες αναθέσεις εξουσιών προς τα κοινοτικά όργανα για τη διαμόρφωση κοινών πολιτικών, η προσέγγιση των νομοθεσιών και ο συντονισμός των μακροοικονομικών πολιτικών υποδεικνύει την δυναμική αντίληψη της οικονομικής ολοκλήρωσης που διέπνεε τους ιδρυτές του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και δικαιολογεί τον χαρακτηρισμό της ιδρυτικής συνθήκης ως συνθήκης πλαισίου.¹²

---

¹¹ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), σελ. 147

¹² ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), σελ. 148

Πρακτικά, για να μην κινδυνεύσει η βιομηχανία των χωρών με υψηλούς δασμούς και σχετική καθυστέρηση στην παραγωγικότητα με ένα γρήγορο άνοιγμα των αγορών στα προϊόντα των χωρών με προβάδισμα στην παραγωγικότητα, αποφασίστηκε η σε φάσεις πραγματοποίηση της τελωνειακής ένωσης με τη βαθμιαία κατάργηση των εσωτερικών δασμών και της βαθμιαίας καθιέρωσης ενός κοινού εξωτερικού δασμολογίου. Οι αντιστάσεις της Δυτικής Γερμανίας εναντίον του κοινού εξωτερικού δασμολογίου ξεπεράστηκαν με την υπόδειξη ότι οι προσπάθειες για γενική φιλελευθεροποίηση του εμπορίου θα συνεχίζονταν με την προοπτική διεύρυνσης της Κοινότητας με την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας και άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

Η ζώνη ελευθέρων συναλλαγών που δεν επιλέχθηκε ως στάδιο της οικονομικής ολοκλήρωσης όχι μόνο θα κατέστρεφε την κοινότητα αλλά και η ίδια θα ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία αφού είναι αδύνατον να ανταγωνίζονται χώρες με διαφορετικές οικονομικές δομές, συστήματα κοινωνικών ασφαλίσεων και οικονομική πολιτική. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, το αποτέλεσμα θα ήταν η αναβίωση του προστατευτισμού γιατί η Γαλλία επεδίωκε να συνδέσει τα πλεονεκτήματα της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου με τα πλεονεκτήματα μιας αποτελεσματικής προστασίας των πιο αδύνατων τμημάτων της οικονομίας της από τον ανταγωνισμό άλλων ισχυρών κρατών.¹³

Ένα επιπλέον στοιχείο που θεωρείτο κεφαλαιώδους σημασίας για την πραγματοποίηση της Ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης ήταν η οικειοθελής παραχώρηση εξουσιών από το εθνικό επίπεδο σε ένα υπερεθνικό επίπεδο.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της συσσωμάτωσης των κοινοτικών χωρών σε υπερεθνικό επίπεδο, παρατηρήθηκε μια διαδικασία διάβρωσης της εθνικής κυριαρχίας στο μέτρο της μεταβίβασης κυριαρχικών δικαιωμάτων των κρατών μελών στην κοινότητα και του προοδευτικού περιορισμού του δικαιοθετικού μονοπωλίου των κρατών.¹⁴

Η διαδικασία αυτή ανταποκρίνεται πλήρως στη νεολειτουργική θεωρία της ολοκλήρωσης, σύμφωνα με την οποία ανατίθενται εξουσίες και αρμοδιότητες σε διεθνείς οργανισμούς.

---

¹³ ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ, (1990), «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Παρουσίαση και κριτική της οικονομικής ολοκλήρωσης στη Δυτ. Ευρώπη», εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 29

¹⁴ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ (2010), «Από την Ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος», εκδόσεις Σιδέρη, σελ. 19.

Η νεολειτουργική θεωρία διαφέρει από τη λειτουργική θεωρία στη σύλληψη της δυναμικής της ολοκλήρωσης. Ενώ σύμφωνα με την λειτουργική θεωρία η διεύρυνση του πεδίου της διεθνούς συνεργασίας προϋποθέτει τη συνειδητοποίηση των πλεονεκτημάτων της υφιστάμενης διεθνούς συνεργασίας από τη κοινή γνώμη και τη θετική επιρροή της τελευταίας στις κυβερνήσεις, η νεολειτουργική δεν αποδίδει μεγάλη σημασία στην κοινή γνώμη και στα εθνικά κέντρα λήψης αποφάσεων. Δέχεται πως αν η ανάθεση λειτουργιών συνοδεύεται με ανάθεση εξουσιών σε έναν υπερεθνικό όργανο, τότε το όργανο αυτό θα γίνει ο δέκτης των πιέσεων των κοινωνικο-επαγγελματικών φορέων για επέκταση της ολοκλήρωσης και ανάλογα με τις εξουσίες που διαθέτει θα λαμβάνει μόνο του τα κατάλληλα μέτρα ή θα πιέζει για την υιοθέτηση τους από το όργανο εκπροσώπησης των κρατών.¹⁵

Έτσι, η νεολειτουργική προσέγγιση της ολοκλήρωσης με κύριο εκφραστή της τον E. Haas ορίζει την ολοκλήρωση ως τη διαδικασία μέσω της οποίας φορείς σε ξεχωριστά εθνικά πλαίσια πείθονται να μεταφέρουν την αφοσίωσή τους, τις προσδοκίες τους και τις πολιτικές τους δραστηριότητες σε ένα νέο κέντρο του οποίου οι θεσμοί διαθέτουν ή διεκδικούν αρμοδιότητα από προϋπάρχοντα εθνικά κράτη. Ο E. Haas υποστήριξε, επίσης, πως όταν υπάρχουν οι θεσμικές προϋποθέσεις, η ολοκλήρωση επεκτείνεται αυτόματα μέσα από τη λεγόμενη εκχείλιση λειτουργιών (spill-over).¹⁶

Συμπερασματικά, η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας θεωρήθηκε ως ένα ακόμη βήμα προς την οικονομική ένωση καταρχήν των συμμετεχουσών κρατών (παρά το γεγονός ότι ένας τέτοιος στόχος δεν αναφέρεται στο Σύμφωνο της Ρώμης) και ως επιβεβαίωση των θέσεων του ‘νεοφονκτιοναλισμού’,¹⁷ σύμφωνα με τον οποίο η διαδικασία οικονομικής ολοκλήρωσης μπορεί να αρχίσει σε ειδικούς τομείς και να επεκταθεί αργότερα σε άλλους.

---

¹⁵ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), σελ. 104

¹⁶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ, (2002), σελ. 105

¹⁷ ΠΑΝΟΣ ΚΑΖΑΚΟΣ, (1990), σελ. 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΥΝΟΧΗΣ

2.1 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: ΑΠΟ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Μετά από τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου η Ευρώπη χρειαζόταν έναν νέο πολιτικό οδικό χάρτη. Οι προκλήσεις ήταν πολλές και έπρεπε καταρχήν να αποτραπεί η περίπτωση ενός νέου πολέμου. Η ίδρυση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ) κατά τη δεκαετία του 1950 ήταν μια ξεχωριστή στιγμή στην ευρωπαϊκή ιστορία. Οι κυβερνήσεις αποδέχτηκαν ένα σαφές σύνολο κανόνων και ανέλαβαν μια μακροπρόθεσμη δέσμευση καθοδηγούμενη από τις προσδοκίες αυτές¹⁸. Στις 9 Μαΐου 1950, η διακήρυξη Schuman πρότεινε την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), η οποία έγινε πραγματικότητα με τη Συνθήκη του Παρισιού της 18ης Απριλίου 1951. Έτσι δημιουργήθηκε μια κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα μεταξύ των έξι ιδρυτικών χωρών¹⁹.

Στη συνέχεια, οι Έξι αποφάσισαν να υπογράψουν τη Συνθήκη της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957. Υπό αυτή τη συνθήκη θεσπίστηκαν επίσης η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ) και η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Η τελευταία θα συνεπαγόταν την οικοδόμηση μιας ευρύτερης κοινής αγοράς που θα κάλυπτε ένα πλήρες φάσμα αγαθών και υπηρεσιών²⁰.

---

¹⁸ DE AREILZA JOSÉ M. (2007), «The History and Foundations of European Integration: A Contribution to the Debate on the Future of the Union», στο ARVANITOPOULOS CONSTANTINE (επιμ.), *Reforming Europe The Role of the Centre-Right*, Springer, Berlin, σελ. 11

¹⁹ FONTAINE PASCAL (2014), *The European Union explained: Europe in 12 lessons*, European Commission, Brussels, σελ. 6

²⁰ MCLVER IAIN (2011), «The European Union – A Brief History», *SPICe the Information Centre*, 11/44, The Scottish Parliament, σελ. 3

Η Συνθήκη της Ρώμης επεσήμανε το πρόβλημα των περιφερειακών οικονομικών ανισοτήτων στα έξι αρχικά μέλη. Στο προοίμιο της Συνθήκης οι υπογράφοντες δήλωσαν ότι επιθυμούν να ενισχύσουν την ενότητα των οικονομιών τους και να εξασφαλίσουν την αρμονική ανάπτυξή τους, μειώνοντας τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των διαφόρων περιφερειών και την καθυστέρηση των λιγότερο ευνοημένων περιφερειών²¹.

Ως αποτέλεσμα, η Συνθήκη της Ρώμης δημιούργησε τρία μέσα για την αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων. Αυτά ιδρύθηκαν το 1958: α) το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), β) το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και γ) η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ)²². Ακόμη εφαρμόστηκαν ήδη από το 1957 η Κοινή Γεωργική Πολιτική (ΚΓΠ) και η Κοινή Αλιευτική Πολιτική (ΚΑΠ)²³.

Στη δεκαετία του 1960 η Επιτροπή άρχισε να δείχνει μεγαλύτερη ανησυχία για τις περιφερειακές οικονομικές ανισότητες, απόρροια της μη σαφούς αναφοράς της έννοιας της πολιτικής συνοχής στη Συνθήκη της Ρώμης, και το 1962 εκπόνησε ένα Πρόγραμμα Δράσης, το 1965 ένα Μνημόνιο Περιφερειακών Προβλημάτων και το 1969 ένα Μνημόνιο Περιφερειακής Πολιτικής. Το τελευταίο υποστήριξε τη δημιουργία μιας συνολικής περιφερειακής πολιτικής, η οποία συνεπαγόταν τον συντονισμό των εθνικών πρωτοβουλιών με βάση προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης²⁴.

Η κρίση της δεκαετίας του 1970 και η διαδικασία οικονομικής αναδιάρθρωσης και βιομηχανικής ανασυγκρότησης, μαζί με την ένταξη της Ιρλανδίας το 1973, οδήγησαν στη δημιουργία μιας περιφερειακής πολιτικής στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής

---

²¹ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), «Cohesion policy in the European Union: A brief critical review», *Revista Brasileira de Gestão e Desenvolvimento Regional*, v. 11, n. 4, Brazil, σελ. 104

²² DUDEK CAROLYN MARIE (2014), «The History and Challenges of Cohesion Policies», (monographic paper), *Miami-Florida European Union Center of Excellence*, Vol 14, No.2, Published with the support of the European Commission, σελ. 4

²³ FONTAINE PASCAL (2014), σελ. 18

²⁴ MANZELLA GIAN PAOLO and MENDEZ CARLOS (2009), «The turning points of EU Cohesion policy» (Report Working Paper), in the context of the report: *An Agenda for a reformed Cohesion Policy*, Luxembourg and Glasgow, σελ. 6

Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Ο κύριος στόχος της δρομολόγησης και της εφαρμογής αυτής της πολιτικής ήταν ο συντονισμός των περιφερειακών εθνικών πολιτικών και η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων μέσω ενός χρηματοδοτικού μέσου περιφερειακής ανάπτυξης που αποσκοπεί στη διόρθωση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών²⁵.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η κοινοτική περιφερειακή πολιτική βρισκόταν σταθερά στην ατζέντα της ΕΚ. Μετά την εξέταση των περιφερειακών προβλημάτων στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της γεωργικής πολιτικής, ξεκίνησε το στάδιο εκκίνησης της πολιτικής με την έγκριση ψηφίσματος στη διάσκεψη των αρχηγών κρατών του Παρισιού το 1972²⁶. Υπό αυτά τα πλαίσια έγινε και η πρώτη διεύρυνση στην ΕΚ με την Δανία, την Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο να εντάσσονται. Αυτή η πρώτη διεύρυνση, από έξι σε εννέα μέλη, πραγματοποιήθηκε το 1973. Ταυτόχρονα εισήχθησαν νέες κοινωνικές και περιβαλλοντικές πολιτικές²⁷.

Σε αυτό το στάδιο, τα μέσα περιφερειακής πολιτικής χρηματοδοτήθηκαν μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το οποίο ιδρύθηκε το 1975. Το ΕΤΠΑ ήταν το κυριότερο όργανο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής. Ο κύριος στόχος του ΕΤΠΑ ήταν να λειτουργήσει ως ο κύριος μηχανισμός ανακατανομής εισοδημάτων στην ΕΟΚ. Οι χώρες έλαβαν οικονομικούς πόρους για τη στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης σύμφωνα με τα κριτήρια που όρισε το κάθε κράτος μέλος²⁸.

Το ΕΤΠΑ, ωστόσο, δημιουργήθηκε και για να μετριάσει τη βρετανική δυσαρέσκεια για το ότι δεν έλαβε τα οφέλη της ΚΓΠ σε σύγκριση με περισσότερες γεωργικές χώρες. Η αρχική δημιουργία του ΕΤΠΑ το 1975 δεν αποσκοπούσε στη μείωση της οικονομικής και διαρθρωτικής καθυστέρησης των λιγότερο τυχερών περιφερειών της Ευρώπης, αλλά στην αύξηση των κεντρικών προϋπολογισμών ορισμένων χωρών. Η

---

²⁵ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 105

²⁶ MANZELLA GIAN PAOLO and MENDEZ CARLOS (2009), σελ. 8

²⁷ FONTAINE PASCAL (2014), σελ. 6

²⁸ ΦΙΛΙΠΠΟΥΛΑ ΓΙΑΛΑΝΤΖΗ (2011), *Η περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η πορεία της μέσα στο χρόνο και η εφαρμογή της στην Ελλάδα*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, σελ. 26

πολιτική συνοχής σε αυτό το χρονικό σημείο ίσως θεωρείτο δευτερευούσης σημασίας κι αυτό προκειμένου οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να μπορέσουν να προσχωρήσουν στην ενιαία αγορά και αργότερα στην Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ). Η προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας το 1986²⁹, προσέθεσε δύο πολύ φτωχότερα μέλη και άλλαξε την ισορροπία των δημοσιονομικών προτεραιοτήτων στην ΕΚ. Η περιφερειακή ανάπτυξη έγινε πλέον μια πολύ βασική πολιτική. Τόσο η Ισπανία όσο και η Πορτογαλία είχαν σημαντικές περιφερειακές οικονομικές ανισότητες και ήταν σε θέση να αποκτήσουν επιρροή εντός της ΕΚ για να προωθήσουν την έννοια της συνοχής³⁰.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση στις αρχές της δεκαετίας του 1980 έφερε μαζί της ένα κύμα «ευρω-απαισιοδοξίας». Εντούτοις, η ελπίδα αναπτερώθηκε ξανά το 1985, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τον Πρόεδρο Jacques Delors εφάρμοσε ένα πρόγραμμα, που καθόριζε ένα χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς μέχρι την 1η Ιανουαρίου 1993. Ο φιλόδοξος αυτός στόχος κατοχυρώθηκε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, που υπογράφηκε τον Φεβρουάριο του 1986 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1987³¹. Η δέσμη μέτρων, που ονομάστηκε, πακέτο *Delors-I* διπλασίασε το ποσό των διαρθρωτικών ταμείων για το πρόγραμμα 1989-1992 προκειμένου να βοηθήσει τις φτωχότερες περιφέρειες που δεν θα είχαν τα ίδια οφέλη με τις πλουσιότερες περιοχές³².

Παράλληλα, η ολοκλήρωση της Ευρώπης απέκτησε νέα δυναμική από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) και τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) (1986-1989). Ειδικά η ΕΕΠ, έδωσε νέα ώθηση στην εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά, η οποία ήταν δύσκολο να επιτευχθεί, εν μέρει, λόγω των διαδικασιών λήψης αποφάσεων που ίσχυαν τότε³³. Οι προοπτικές της δημιουργίας της ενιαίας

---

²⁹ Είχε προηγηθεί η προσχώρηση της Ελλάδας στην ΕΟΚ το 1981, βλ. ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ (2001), *Προϋποθέσεις και προοπτικές για την εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα*, (Πτυχειακή εργασία), ΤΕΙ Καβάλας, Καβάλα, σελ. 21

³⁰ DUDEK CAROLYN MARIE (2014), σελ. 4

³¹ FONTAINE PASCAL (2014), σελ. 7

³² DUDEK CAROLYN MARIE (2014), σελ. 5

³³ ΦΙΛΙΠΠΟΥΛΑ ΓΙΑΛΑΝΤΖΗ (2011), σελ. 27

ευρωπαϊκής αγοράς οδήγησαν το 1988 σε μια βαθιά μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών ταμείων, κυρίως όσον αφορά τη λειτουργία και τη χρηματοδότησή τους. Επίσης τα εννοιολογικά θεμέλια της νέας περιφερειακής πολιτικής της ΕΟΚ περιείχαν λεπτομερή ανασκόπηση των στρατηγικών, των στόχων και των μέσων της παραδοσιακής πολιτικής εδαφικής ανάπτυξης, καθώς και άλλων τομεακών πολιτικών³⁴.

2.2 ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Το πολιτικό σχήμα της Ευρώπης άλλαξε δραματικά, όταν το τείχος του Βερολίνου έπεσε το 1989. Αυτό οδήγησε στην ενοποίηση της Γερμανίας τον Οκτώβριο του 1990 και την έλευση της δημοκρατίας στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς αποσύρονταν από το σοβιετικό έλεγχο³⁵. Το ιστορικό βήμα έγινε στις 7 Φεβρουαρίου του 1992. Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία εγκρίθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μάαστριχτ τον Φεβρουάριο του 1992 και τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1993, ενέκρινε τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) μαζί με την Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ΟΝΕ) και την ενιαία αγορά.

Σε αυτό το νέο πλαίσιο, η πολιτική συνοχής μεταρρυθμίστηκε για άλλη μια φορά, καθώς τα διαρθρωτικά ταμεία έπρεπε να αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την υλοποίηση των στόχων της Κοινότητας στον τομέα της συνοχής. Επίσης η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων έπρεπε να εξακολουθήσει να διαθέτει το μεγαλύτερο μέρος των πόρων της στην προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής³⁶. Αυτή η ανησυχία για την οικονομική και κοινωνική συνοχή, όπως αποδεικνύεται από τα Συμβούλια του Μάαστριχτ και του Εδιμβούργου, είχε ως

---

³⁴ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 106

³⁵ FONTAINE PASCAL (2014), σελ. 7

³⁶ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992), υπογράφηκε στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, στο *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, 35^ο έτος, σελ. 93

αποτέλεσμα την ενίσχυση των μέσων προκειμένου να διασφαλιστεί η συνοχή σε ένα περιβάλλον μεγάλων πολιτικών και οικονομικών αλλαγών³⁷.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε αρκετούς στόχους, οι οποίοι αντικατοπτρίζουν τις βασικές προτεραιότητες για τις δαπάνες της ΕΕ. Ο σημαντικότερος στόχος ήταν η στήριξη των οικονομικά λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών. Προς αυτή την κατεύθυνση ιδρύθηκε το Ταμείο Συνοχής το 1994³⁸. Επίσης στο πλαίσιο αυτό είχε ήδη εγκριθεί και το πακέτο *Delors II* λίγο πριν το 1993. Η νέα χρηματοοικονομική δέσμη ενίσχυσε την πολιτική συνοχής, δίνοντας περίπου 177.000 εκατομμύρια ECU για την περίοδο 1994-1999³⁹. Τα χρήματα του Ταμείου Συνοχής δόθηκαν σε κράτη των οποίων το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν λιγότερο από το 90% του κοινοτικού μέσου όρου της ΕΕ και το ταμείο κατευθυνόταν απευθείας στα κράτη μέλη και όχι στις περιφέρειες⁴⁰. Η μεταρρύθμιση του 1993 ενίσχυσε τις βασικές έννοιες της μεταρρύθμισης του 1988, αλλά εισήγαγε επίσης νέα μέτρα για τη βελτίωση της διαφάνειας και την απλούστευση των διαδικασιών χορήγησης κεφαλαίων⁴¹.

Η Ισπανία με την Ιρλανδία, την Πορτογαλία και την Ελλάδα, είχαν ενώσει πάντως τις δυνάμεις τους, για να ωθήσουν την ΕΕ να επεκτείνει την πολιτική συνοχής, δηλαδή να συμπεριλάβει νέα κονδύλια στο Ταμείο Συνοχής, αλλά και διπλασιάσει τα διαρθρωτικά ταμεία ως αντιστάθμιση της ένταξής τους στην ΟΝΕ. Επομένως, η μεταρρύθμιση του 1993 αντικατοπτρίζει και την πίεση που άσκησαν αυτές οι χώρες στις διαπραγματεύσεις του Μάαστριχτ, προκειμένου να λάβουν επιπρόσθετη χρηματοδότηση, για να αντιμετωπίσουν προβλεπόμενα προβλήματα, αλλά και για να επιτύχουν τα κριτήρια σύγκλισης⁴².

---

³⁷ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 107

³⁸ MOHL PHILIPP (2013), *Empirical Evidence on the Macroeconomic Effects of EU Cohesion Policy*, Springer Gabler, Heidelberg, σελ. 2

³⁹ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 107

⁴⁰ Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992), σελ. 94

⁴¹ MOHL PHILIPP (2013), σελ. 18

⁴² DUDEK CAROLYN MARIE (2014), σελ. 5

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, η εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας ήταν μια εξέλιξη που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την πολιτική συνοχής, κυρίως λόγω των επιπτώσεών της στον προγραμματισμό. Βάσει αυτής της αρχής, οι εθνικές αρχές ανέλαβαν την ευθύνη για την επιλογή και την υλοποίηση των προς χρηματοδότηση έργων. Κατά την περίοδο αυτή, δόθηκε προτεραιότητα στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης⁴³. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπογράφηκε στις 2 Οκτωβρίου 1997, ήταν μια ορθολογιστική συνθήκη, που τροποποίησε τις προϋπάρχουσες συνταγματικές ευρωπαϊκές συνθήκες. Η συνθήκη του Άμστερνταμ ασχολήθηκε με ορισμένα θέματα που είχαν παραμείνει από τις διαπραγματεύσεις για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και το κυριότερο, ίσως, ήταν ότι θέσπισε την οικονομική ζώνη Σένγκεν⁴⁴. Την ίδια περίοδο το 1997 παρουσιάστηκε το έγγραφο με τίτλο «Ατζέντα 2000: για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση», η οποία ετοίμαζε το έδαφος για τη νέα διεύρυνση της ΕΕ υπό το πρίσμα της μεγαλύτερης συγκέντρωσης βοήθειας, της αποκεντρωμένης και απλουστευμένης εφαρμογής των διαρθρωτικών ταμείων και της ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας και του ελέγχου τους⁴⁵.

Λίγο αργότερα τον Φεβρουάριο του 2001 υπογράφηκε η Συνθήκη της Νίκαιας. Η Συνθήκη της Νίκαιας χρησιμοποιήθηκε από τα κράτη μέλη για την προετοιμασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μελλοντικές διευρύνσεις⁴⁶. Κατά την περίοδο 2000-2006, οι επιλέξιμες για συνεισφορές από το ΕΤΠΑ δαπάνες καθορίζονταν σε κοινοτικό επίπεδο. Ο κανονισμός περιλάμβανε ρυθμίσεις για το τι ακριβώς θα μπορούσε να χρηματοδοτήσει το ΕΤΠΑ⁴⁷. Το 2002 κυκλοφορεί το ενιαίο νόμισμα το Ευρώ.

Για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις περίπλοκες προκλήσεις του 21ου αιώνα, η διευρυμένη ΕΕ χρειάστηκε μια απλούστερη και αποτελεσματικότερη μέθοδο για τη λήψη των κοινών αποφάσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου 2007 και τέθηκε σε ισχύ την

---

⁴³ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 107

⁴⁴ MCLVER IAIN (2011), σελ. 5

⁴⁵ ΦΙΛΙΠΠΟΥΛΑ ΓΙΑΛΑΝΤΖΗ (2011), σελ. 41

⁴⁶ MCLVER IAIN (2011), σελ. 5

⁴⁷ European Union (2007), *Cohesion Policy 2007-2013: Commentaries and official texts*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg, σελ. 96

1η Δεκεμβρίου 2009. Η Συνθήκη της Λισαβόνας τροποποιούσε αλλά δεν αντικαθιστούσε τις προηγούμενες συνθήκες⁴⁸.

Ταυτόχρονα, ξέσπασε μια παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία νέων μηχανισμών της ΕΕ για τη διασφάλιση της σταθερότητας των τραπεζών, τη μείωση του δημόσιου χρέους και τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, ιδίως εκείνων που χρησιμοποιούν το ευρώ⁴⁹. Η σύνδεση μεταξύ του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και της στρατηγικής της Λισαβόνας ενισχύθηκε. Το ΕΚΤ έπρεπε να επικεντρώσει τη βοήθειά του σε στενή συνάρτηση με τις κατευθυντήριες γραμμές και τους κανονισμούς που περιγράφονταν στο πλαίσιο του στόχου περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης.

Τέθηκαν επίσης πέντε προτεραιότητες, που αφορούσαν τόσο τους στόχους σύγκλισης όσο και τους στόχους περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και απασχόλησης. Όλα αυτά δεν θα είχαν νόημα, εάν δεν προκρινόταν παράλληλα η ενίσχυση της διοικητικής αποτελεσματικότητας. Ήταν όντως σημαντική καινοτομία ότι δόθηκε προτεραιότητα στην ενίσχυση της ικανότητας και της αποτελεσματικότητας των διοικήσεων και των δημόσιων υπηρεσιών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, προκειμένου να μεταρρυθμιστούν και να επιτευχθούν καλύτερες ρυθμίσεις και χρηστή διακυβέρνηση, ιδίως στον οικονομικό τομέα, στην παιδεία, στον κοινωνικό, στον περιβαλλοντικό και στον δικαστικό τομέα⁵⁰.

Ακόμη σύμφωνα με το νέο κανονιστικό πλαίσιο, τα κράτη μέλη έπρεπε να αναπτύξουν Εθνικά Στρατηγικά Πλαίσια Αναφοράς (ΕΣΠΑ) και εθνικά και περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΕΠ), προκειμένου να καθορίσουν τις κύριες στρατηγικές και τους τομείς παρέμβασης. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές θα χρησίμευαν ως βάση για την επιλογή των προγραμμάτων και των σχεδίων που πρόκειται να χρηματοδοτηθούν⁵¹. Η πολιτική συνοχής είχε πλέον μεταστραφεί ριζικά

---

⁴⁸ ΦΙΛΙΠΠΟΥΛΑ ΓΙΑΛΑΝΤΖΗ (2011), σελ. 46

⁴⁹ FONTAINE PASCAL (2014), σελ. 7

⁵⁰ European Union (2007), σελ. 110

⁵¹ MANZELLA GIAN PAOLO and MENDEZ CARLOS (2009), σελ. 19

με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, αναμφίβολα περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη προηγούμενη Συνθήκη. Δυστυχώς όμως, αν και οι μεταρρυθμίσεις της πολιτικής συνοχής για το 1993, το 1999 και το 2007 περιελάμβαναν μεγαλύτερη εποπτεία για την αποφυγή της κατάχρησης κεφαλαίων, ωστόσο τα φαινόμενα διαφθοράς συνεχίστηκαν. Μολονότι η επικουρικότητα αποσκοπούσε στη μείωση των δαπανών των διαρθρωτικών ταμείων, εντούτοις η κακομεταχείριση των κεφαλαίων ήταν συχνό φαινόμενο⁵².

Υπό αυτές τις συνθήκες στα τέλη του 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκίνησε διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης για τη δημιουργία της βάσης της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020. Ένα χρόνο αργότερα, τον Οκτώβριο του 2011, η Επιτροπή υπέβαλε σειρά νομοθετικών προτάσεων, βάσει των προβλέψεων του δημοσιονομικού πλαισίου. Πιο συγκεκριμένα προβλέπονται: α) ένας γενικός κανονισμός για τον καθορισμό κοινών κανόνων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας, β) τρεις ειδικοί κανονισμοί για το ΕΤΠΑ, το ΕΚΤ και το Ταμείο Συνοχής, γ) δύο κανονισμοί σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση (ΕΤΠ) και το Πρόγραμμα για την Κλιματική Αλλαγή και την Καινοτομία, δ) μια ανακοίνωση σχετικά με το Ταμείο Αλληλεγγύης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΤΑΕΕ), ε) δύο κανονισμοί για τη ρύθμιση της ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας και των ευρωπαϊκών ομίλων εδαφικής συνεργασίας⁵³.

---

⁵² DUDEK CAROLYN MARIE (2014), σελ. 13

⁵³ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 109-110

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ – ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΡΙΝ ΤΗ ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟ

Από το 2008 και την οικονομική κρίση, η Ευρωπαϊκή Ένωση κλονίστηκε. Το βασικό μέλημα, η πολιτική συνοχής υπέστη τριγμούς⁵⁴. Πριν ανακοινωθεί το περιεχόμενο της Λευκής Βίβλου του Jean-Claude Juncker τον Μάρτη του 2017, είχαν προηγηθεί μια σειρά πολιτικών ιστορικών γεγονότων με κυριότερο την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από τους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το γνωστό «Brexit». Έτσι η Ευρώπη των 28, είναι πλέον η Ευρώπη των 27.

Ο Juncker εξελέγη πρόεδρος την 1^η Νοεμβρίου του 2014. Ήδη από την προεκλογική περίοδο και τις ομιλίες του, έδωσε το στίγμα της πολιτικής που θα ακολουθούσε, καθώς και του οράματός του για την Ευρώπη. Στις 15 Ιουλίου έλεγε:

«Θέλω μια Ευρωπαϊκή Ένωση πιο μεγάλη και πιο φιλόδοξη στα ουσιαστικά θέματα, αλλά πιο μικρή και πιο συγκεντρωμένη στα λιγότερο σημαντικά»⁵⁵.

Σε διάφορες ομιλίες του λοιπόν⁵⁶, παρουσίαζε μεθοδικά και με σχετική ταχύτητα, τις αλλαγές σε επίπεδο προσώπων, αλλά και νοοτροπίας που θα επέρχονταν επί

---

⁵⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών (2017), *Γνωμοδότηση: Το μέλλον της πολιτικής συνοχής μετά το 2020: Για μια ισχυρή και αποτελεσματική ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής μετά το 2020*, COTER-VI/015, MICHAEL SCHNEIDER (ed.), 123η σύνοδος ολομέλειας της ΕτΠ, Βρυξέλλες, σελ. 4

⁵⁵ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), *Νέο ξεκίνημα για την Ευρώπη: Το πρόγραμμά μου για απασχόληση, ανάπτυξη, δικαιοσύνη και δημοκρατική αλλαγή*, (χ.ε.), Στρασβούργο, σελ. 4

⁵⁶ Στη συγκεκριμένη έκδοση της ΕΕ, βλ. υποσημείωση 3, περιλαμβάνονται τέσσερις τοποθετήσεις του Juncker με τίτλους: (α) *Πολιτικές κατευθύνσεις για την επόμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, (β) *Εναρκτήριο λόγος στην Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*, (γ) *Κυριότερα μηνύματα από την ομιλία του εκλεγέντος προέδρου Juncker ενώπιον του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου*, (δ) *Δήλωση ενώπιον της ολομέλειας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ενόψει της ψηφοφορίας για το Σώμα των επιτρόπων*.

προεδρίας του. Η βασικότερη αλλαγή αφορά τον διορισμό αντιπροέδρων που θα εποπτεύουν τους επιτρόπους, οι οποίοι πλέον θα είχαν επιβαρυνμένο χαρτοφυλάκιο.

Όταν λοιπόν ο Juncker ανέλαβε καθήκοντα, προχώρησε στη σημαντικότερη αλλαγή. Δεν ανασχημάτισε απλά τα χαρτοφυλάκια, αλλά αναθεώρησε σημαντικά τη δομή της διοίκησης. Ο Juncker παρουσίασε δέκα πολιτικές κατευθυντήριες γραμμές, μια πολιτική ατζέντα δηλαδή, που αποσκοπεί στον περιορισμό όλων των δράσεων της επιτροπής σε προκαθορισμένους τομείς πολιτικής⁵⁷. Η προσέγγιση αυτή είχε ως στόχο, αφενός, να επικεντρώσει τις εργασίες της Επιτροπής στα πιο επείγοντα προβλήματα και, αφετέρου, να μειώσει τον αριθμό των εμπλεκομένων για κάθε ζήτημα χωριστά⁵⁸.

Ο Juncker συγκέντρωσε τα σχετικά χαρτοφυλάκια, αναβάθμισε τον μέχρι πρότινος τιμητικό ρόλο των Αντιπροέδρων, δίνοντάς τους έτσι τη δυνατότητα να συντονίζουν και να κατευθύνουν το έργο των Επιτρόπων στις λεγόμενες ομάδες έργου. Ορίστηκε ένας Πρώτος Αντιπρόεδρος, ο οποίος θα ήταν στο εξής επιφορτισμένος με τη διαχείριση του προγράμματος βελτίωσης της νομοθεσίας της Επιτροπής. Ακόμα θα διαφύλαττε τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας και τέλος θα επίβλεπε όλες τις νομοθετικές προσπάθειες των ομάδων έργου⁵⁹. Ο ίδιος μάλιστα ο Juncker, τόνιζε ότι ο άνθρωπος από τον οποίο στερεί εξουσίες το πρόγραμμά του είναι ο εαυτός του⁶⁰.

Γρήγορα κατέστη σαφές, ότι ο Juncker εστίαζε στα σημαντικά πολιτικά προβλήματα της ΕΕ και το ύφος του ήταν καθαρά πολιτικό, προσπαθώντας παράλληλα να χρησιμοποιεί όσο το δυνατόν λιγότερη τεχνοκρατική γλώσσα.

«Επιθυμώ να διεξαγάγω μαζί σας πολιτικό διάλογο και όχι τεχνοκρατικό»⁶¹.

---

⁵⁷ RUSSACK SOPHIA (2017), «How is Juncker's 'last-chance Commission' faring at mid-term?», *Steps*, European Policy Analysis, issue 4, σελ. 3

⁵⁸ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), σελ. 35

⁵⁹ RUSSACK SOPHIA (2017), σελ. 3

⁶⁰ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), σελ. 36

⁶¹ *Ibid*, σελ. 14

Αυτό συνέβη κατά κύριο λόγο εξαιτίας της έξαρσης του *Λαϊκισμού* και του *Ευρωσκεπτικισμού*, που σε πολλές περιπτώσεις ταυτίστηκαν⁶². Η ανεργία και η φτώχεια είχαν καταστεί παράγοντες θυμού και απογοήτευσης για πολλούς ευρωπαίους. Υπήρχε ο φόβος της τρομοκρατίας⁶³, του πολέμου⁶⁴, της οικονομικής κρίσης, της απώλειας ταυτότητας λόγω της μετανάστευσης και των κλιματικών γεγονότων⁶⁵. Ο κόσμος παρέμενε συγκεχυμένος, απειλητικός και ανεξέλεγκτος και οι ανησυχίες για τη δημοκρατική νομιμότητα ήταν δεδομένες. Οι ακαδημαϊκοί ισχυρίζονταν ότι οι κρίσεις έχουν επιφέρει «το τέλος του ονείρου των Ευρω-κρατών» μιας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δηλαδή, αλλά με επικεφαλής τους τεχνοκράτες⁶⁶.

Υπήρχε «δημοκρατική αποσταθεροποίηση» σε μέρη της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, ανοικτό πνεύμα στην αυταρχική ηγεσία και λιγότερη προθυμία να χρησιμοποιηθούν παραδοσιακοί δίαυλοι δημοκρατικής συμμετοχής, ενώ παράλληλα η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα βρίσκονταν σε κίνδυνο και η ΕΕ ήταν ανήμπορη να δώσει απαντήσεις. Η επιτυχία των λαϊκιστικών κοινωνικών κινημάτων και των κομμάτων διαμαρτυρίας στις εκλογές και τα δημοψηφίσματα θεωρείτο ως ένας υπαρκτός κίνδυνος για τη δημοκρατία⁶⁷.

Μια σειρά πολιτικών γεγονότων είχαν ήδη οδηγήσει προς αυτή την κατεύθυνση, κάτι που ο Juncker προσπάθησε άμεσα να εξαλείψει, ενώ παράλληλα η ανάγκη ήταν πιο επιτακτική από ποτέ, ώστε να χαραχθεί ένα σχέδιο και να γίνει λήψη θαρραλέων μέτρων. Από τα πολιτικά γεγονότα, οφείλουμε να μνημονεύσουμε αυτά, των οποίων

---

⁶² MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ (2017), σελ. 1

⁶³ Αναφέρουμε ενδεικτικά το τι ακολούθησε μετά την τρομοκρατική επίθεση στις Βρυξέλλες τον Μάρτη του 2016 και την έκδοση του Ευρωπαϊκού σχεδίου δράσης στον τομέα της άμυνας (EDAP), βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), *Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης στον τομέα της άμυνας: Προς ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας*, IP/16/4088, Βρυξέλλες

⁶⁴ ANNEGRET BENDIEK (2017), «The New ‘Europe of Security’: Elements for a European White Paper on Security and Defense», *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 20, σελ. 3

⁶⁵ BARONE MICHAEL (2016), «Maybe Borders Aren’t the Worst Invention Ever», *National Review*, 30 <https://www.nationalreview.com/2016/08/eu-president-jean-claude-juncker-border-comments-wrong/> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018

⁶⁶ OLSEN P. JOHAN (2017), «Democratic Accountability and the Changing European Political Order», διάλεξη στο συνέδριο: *ECPR General Conference*, ARENA Working Paper, Oslo, σελ. 8

⁶⁷ OLSEN P. JOHAN (2017), σελ. 8

τα αποτελέσματα εμμέσως ή άμεσα διαμόρφωσαν την ίδια τη Λευκή Βίβλο: η διάσωση της Ελλάδας και η αποφυγή του «Grexit»⁶⁸, το «Brexit»⁶⁹, η προσφυγική κρίση και η *Δήλωση Ευρωπαϊκής Ένωσης - Τουρκίας (Συμφωνία)*⁷⁰, και η εκλογή του Προέδρου των ΗΠΑ, Donald Trump⁷¹.

Η επικράτηση της αποχώρησης της Μεγάλης Βρετανίας στο δημοψήφισμα του Ηνωμένου Βασιλείου της 23ης Ιουνίου 2016 προκάλεσε τη διαδικασία διαχωρισμού της από τα υπόλοιπα 27 μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το «Brexit» έστειλε πολλαπλά μηνύματα. Από δημοσιονομικής άποψης, οδηγεί αναγκαστικά σε μικρότερο προϋπολογισμό την ΕΕ και σε λιγότερη χρηματοδότηση για τις κοινές πολιτικές της ΕΕ. Οι δαπάνες θεωρητικά θα έπρεπε να περιοριστούν. Οι 27 θα έπρεπε επειγόντως να διερευνήσουν «πώς να κάνουμε περισσότερα με λιγότερα ευρώ»⁷².

Ο Juncker δεν έκρυβε την ανησυχία του για αυτές τις εξελίξεις και για την νέα πορεία της Ένωσης. Σε ομιλία του εφ' όλης της ύλης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ανέφερε ότι η Ένωση βρίσκεται σε υπαρξιακή κρίση. Σε αυτό το σημείο αρχίζει να ξετυλίγεται το πλάνο και το όραμα του Juncker για μια σειρά προβλημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν, ώστε η Ένωση να αποκτήσει εκ νέου αυτοπεποίθηση, αλλά και αξιοπιστία⁷³. Η ώρα των αποφάσεων κοντοζύγωνε.

---

⁶⁸ «Επίσης, η Ελλάδα δεν ήθελε να εγκαταλείψει τη ζώνη του ευρώ, κι ούτε κι εμείς θέλαμε να κάνει κάτι τέτοιο». JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), σελ. 26. Αξίζει να αναφερθεί επίσης η αναγόρευση του Jean-Claude Juncker σε επίτιμο διδάκτορα της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ, για τη συνεισφορά του στην ελληνική περίπτωση. Βλ. «Την Πέμπτη η αναγόρευση του Γιούνκερ σε επίτιμο διδάκτορα της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ» (2017), Πηγή: *ΑΠΕ-ΜΠΕ*, <http://www.iefimerida.gr/news/349339/tin-pempti-i-anagoreysi-toy-giounker-se-epitimo-didaktora-tis-nomikis-sholis-toy-apth> με ημερομηνία πρόσβασης: 25/04/2018

⁶⁹ European Commission (2018), *Brexit: European Commission publishes draft Article 50 Withdrawal Agreement* - Press release, IP/18/1243, Βρυξέλλες

⁷⁰ International Summit (2016), *EU-Turkey Statement*, 144/16, Βρυξέλλες

⁷¹ Statements and Remarks (2016), *Statement by President Donald Tusk on the outcome of the Presidential elections in the United States*, 644/16, Βρυξέλλες

⁷² ANDOR LÁSZLÓ (2017), «Cohesion and Conditionality in the EU», Progressive Economy blog, (χ.τ.), σελ. 6

⁷³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), *Ομιλία για την κατάσταση της Ένωσης 2016: Για μια καλύτερη Ευρώπη – Μια Ευρώπη που προστατεύει, ισχυροποιεί και αμύνεται*, 16/3043, Στρασβούργο

Αποκορύφωμα της συζήτησης, πριν από την έκδοση της Λευκής Βίβλου, ήταν φυσικά η *Δήλωση Μπρατισλάβας* και ο *Οδικός Χάρτης της Μπρατισλάβας*. Σε αυτό το κείμενο, που δημοσιοποιήθηκε από τους αρχηγούς των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γίνεται σαφής η βούληση των 27 να συνεχίσουν πιο αποφασισμένοι από ποτέ προς την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και μάλιστα, ο *Οδικός Χάρτης της Μπρατισλάβας*⁷⁴ έδειχνε κατά κάποιο τρόπο το τι θα ακολουθούσε ένα χρόνο αργότερα με την ανακοίνωση της Λευκής Βίβλου.

Ο *Οδικός χάρτης* σε γενικές γραμμές κατονόμασε τις κυριότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ένωση και πρότεινε πολύ συγκεκριμένες λύσεις. Αναφορικά με τους στόχους του *Οδικού χάρτη*, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος από αυτή την άτυπη σύνοδο κορυφής. Για παράδειγμα, η συμφωνία του Παρισιού επικυρώθηκε από την Ένωση μολονότι ορισμένα κράτη μέλη δεν έχουν ακόμη ολοκληρώσει τη νομική διαδικασία⁷⁵. Η Γερμανία μαζί με τη Γαλλία επίσης είχαν την ασφάλεια και την κοινή πολιτική άμυνας στην κορυφή της ημερήσιας διάταξης. Η βασική ιδέα της πολιτικής τους ήταν η ενεργότερη αμυντική πολιτική για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης που κλονίστηκε από τις τρομοκρατικές επιθέσεις⁷⁶.

Κατά τη γνώμη μας, επί της ουσίας η *Δήλωση της Μπρατισλάβας* είναι η επιθυμία και οι προτάσεις των αρχηγών των κρατών-μελών των 27 για το τι μέλλει γενέσθαι. Ωστόσο, οι πολύ προσεκτικά διατυπωμένες προτάσεις και στόχοι της Δήλωσης (εξωτερικά σύνορα, μετανάστευση, νεολαία και εργασία, οικονομία), απλά καθρέφτιζαν την ρητή βούληση των πολιτικών και σε καμία περίπτωση δεν υπαγόρευαν το τι πρέπει να γραφτεί, αν και, πολλές φορές, είναι σαφές ότι η γνώμη μερικών σίγουρα γέρνει την πλάστιγγα υπέρ συγκεκριμένων αποφάσεων.

Ανακεφαλαιώνοντας, γίνεται αντιληπτό ότι εξαιτίας του βρετανικού δημοψηφίσματος και της διαδικασίας της Μπρατισλάβας, ο Juncker και οι συνεργάτες του αποφάσισαν

---

⁷⁴ European Commission (2016), *Δήλωση και οδικός χάρτης της Μπρατισλάβας*, 517/16, Μπρατισλάβα,

⁷⁵ ONDŘEJ WOZNICA (2017), «White Paper on the future of Europe and the reform of the European Union», *Background Report: Model Visegrad plus Germany*, 01, σελ. 3

⁷⁶ European Commission (2016), σελ. 4

να απλώσουν τα δίκτυα της επιρροής τους ευρύτερα από το πεδίο της πολιτικής εντός των Βρυξελλών και να τονώσουν μια πολύ πιο ουσιαστική συζήτηση, δηλαδή το ίδιο το πολιτικό γίνεσθαι της Ευρώπης, προωθώντας ακόμα περισσότερο την συζήτηση προς την Λευκή Βίβλο.

Το επόμενο βήμα έγινε στις 25 Μαρτίου του 2017 και τη Σύνοδο της Ρώμης. Στη Ρώμη, οι αρχηγοί κρατών της ΕΕ συναντήθηκαν, για να γιορτάσουν την 60ή επέτειο των Συνθηκών της Ρώμης⁷⁷. Αυτή η σύνοδος κορυφής δεν προετοιμάστηκε μόνο για εορτασμούς αλλά και για προβληματισμό σχετικά με την πρόοδο που σημειώθηκε μετά τη σύνοδο κορυφής της Μπρατισλάβας και για άλλη μια φορά για την ανάδειξη των κυριότερων προκλήσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁷⁸. Αυτή η σύνοδος κορυφής κατέληξε στη *Διακήρυξη της Ρώμης*. Ο πρόεδρος Tusk, αφού αναφέρθηκε στην ανάγκη ενότητας των λαών, για να αντιμετωπιστούν οι νέες προκλήσεις, είτε μεταξύ άλλων:

«Σήμερα δεν αρκεί να φωνάζουμε υπέρ της ενότητας και να διαμαρτυρόμαστε κατά των πολλαπλών ταχυτήτων»⁷⁹.

Αυτή η αναφορά δηλώνει ανοιχτά τη σκέψη για μια Ευρώπη πολλών ταχυτήτων, εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο.

Παράλληλα κατέστη σαφές ότι οι ευρωπαϊκές αρχές αναγνωρίζουν την ανάγκη βελτίωσης της δημοκρατικής λογοδοσίας της Ένωσης και της αποκατάστασης της νομιμότητας και της εμπιστοσύνης της προς τους Ευρωπαίους πολίτες. Ωστόσο, αν και έγινε αναφορά στην κρισιμότητα της συγκυρίας και στην επιθυμία για μια Ευρώπη πολλών ταχυτήτων, οι αντιδράσεις υπέρ του εγχειρήματος ήταν υποτονικές. Αντίθετα, αυτή η άποψη θεωρήθηκε ως διχαστική και πιθανή πηγή κατακερματισμού της Ένωσης⁸⁰.

---

⁷⁷ ONDŘEJ WOZNICA (2017), σελ. 4

⁷⁸ *Ibid*, σελ. 4

⁷⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), *Ομιλία του Προέδρου κ. Donald Tusk κατά την τελετή της 60ής επετείου των Συνθηκών της Ρώμης*, 154/17, Ρώμη

⁸⁰ OLSEN P. JOHAN (2017), σελ. 9

Πιο συγκεκριμένα, η ομάδα των χωρών του Βίσεγκραντ υποστήριξε την ιδέα μιας «καλύτερης Ευρώπης» αντί για «περισσότερη ή λιγότερη Ευρώπη». Απαντώντας στις δηλώσεις της Angela Merkel, η ομάδα του Βίσεγκραντ αρνήθηκε επίσης την ιδέα της Ευρώπης πολλών ταχυτήτων και την ιδέα ενός εσωτερικού κύκλου μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁸¹. Η ανάγκη πλέον να επιλυθούν οι διαφορές των μελών-κρατών της Ένωσης ήταν κομβικής σημασίας.

(...) Πιστεύω ακράδαντα ότι αυτή η Επιτροπή θα είναι η Επιτροπή της τελευταίας ευκαιρίας(...) Είτε θα επιτύχουμε την οικοδόμηση ενός ευρωπαϊκού πολιτικού συνόλου που θα ασχολείται με τα μεγάλα θέματα αφήνοντας κατά μέρος τα μικρά, είτε θα αποτύχουμε. Είτε θα επιτύχουμε από κοινού με τα κράτη μέλη, με τις κυβερνήσεις, τα κοινοβούλια, με τους κοινωνικούς εταίρους, να μειώσουμε δραστικά το επίπεδο της ανεργίας, είτε θα αποτύχουμε. Είτε θα δώσουμε προοπτική στους νέους Ευρωπαίους, είτε θα αποτύχουμε (...) ⁸².

---

⁸¹ ONDŘEJ WOZNICA (2017), σελ. 4

⁸² JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), σελ. 42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

5 ΣΕΝΑΡΙΑ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

4.1: ΣΚΕΠΤΙΚΟ ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

Η Λευκή Βίβλος του Jean-Claude Juncker⁸³ είναι ένα πολιτικό μανιφέστο, το οποίο παρουσιάζει πέντε (5) σενάρια για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την Λευκή Βίβλο ακολούθησαν ακόμα πέντε (5) έγγραφα προβληματισμού⁸⁴, με τα οποία εμείς όμως δεν θα ασχοληθούμε τόσο αναλυτικά⁸⁵. Τα σενάρια δεν είναι δεσμευτικά, ούτε ο συντάκτης τους θεωρεί ότι πρέπει να ακολουθηθεί ένα από αυτά, αλλά θα μπορούσαν να επιλεγθούν φράγματα και ιδέες από αυτά ή νέες ιδέες, βασιζόμενες

στα πέντε σενάρια⁸⁶. Γενικά ο στόχος της Λευκής Βίβλου είναι να ξεκινήσει ένας ειλικρινής και ουσιαστικός διάλογος, ώστε να αντιμετωπιστούν καίρια προβλήματα της Ένωσης.

---

⁸³ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2017), *Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης: Προβληματισμοί και σενάρια για την ΕΕ των 27 έως το 2025*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες

⁸⁴ Τα έγγραφα προβληματισμού είναι τα εξής:

(1) VALDIS DOMBROVSKIS και MARIANNE THYSSEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες

(2) VALDIS DOMBROVSKIS και PIERRE MOSCOVICI (2017), *Έγγραφο προβληματισμού σχετικά με την εμφάνιση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες

(3) GÜNTHER H. OETTINGER και CORINA CREȚU (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον των οικονομιών της ΕΕ*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες

(4) FEDERICA MOGHERINI και JYRKI KATAINEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον της ευρωπαϊκής άμυνας*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες

(5) FRANS TIMMERMANS και JYRKI KATAINEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για την ιθάσωση της παγκοσμιοποίησης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες

⁸⁵ Θα δοθεί περισσότερος χώρος, λόγω της οικονομίας του κειμένου μας, στις απόψεις των ασκούντων πολιτική σε εθνικό επίπεδο κυρίως. Ωστόσο τα έγγραφα προβληματισμού έχουν μελετηθεί διεξοδικά και οι απόψεις που περιγράφονται βοηθούν στην περαιτέρω κατανόηση της Λευκής Βίβλου και για αυτό το λόγο ο μελετητής, κατά τη γνώμη μας, οφείλει να εστιάσει στις απόψεις τους με τη δέουσα προσοχή.

⁸⁶ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), σελ. 687

1^ο Σενάριο: Συνεχίζουμε κανονικά⁸⁷

Πρόκειται για μια πρώτη προσπάθεια έως το 2025, ώστε η ΕΕ να διατηρήσει τα κεκτημένα και να αρχίσει να επενδύει περισσότερο στις νέες μορφές ενέργειας, να διατηρήσει το ελεύθερο εμπόριο και να προστατέψει τα σύνορά της με αποτελεσματικό και κοινό τρόπο⁸⁸.

2^ο Σενάριο: Τίποτα περισσότερο από την Ενιαία Αγορά⁸⁹

Το δεύτερο σενάριο δεν είναι παρά η ενιαία αγορά. Θέτει παράλληλα κάποια ερωτήματα σχετικά με την ασφάλεια και την ενέργεια ως παράγοντες που επηρεάζουν την Αγορά. Πώς, για παράδειγμα, θα ενισχυθεί η Αγορά, εάν οι πολίτες μπλέκουν σε πολύωρους ελέγχους, όταν ταξιδεύουν ή όταν δυσκολεύονται να βρουν εργασία στο εξωτερικό ή πώς θα συνεχίσουν να πιστεύουν στην αξία της ύπαρξης της Ενιαίας Αγοράς, όταν δεν την κατανοούν. Όμως αποκλείει τη συνεργασία σε άλλους τομείς. Υπογραμμίζει τη σημασία διμερούς επίλυσης διαφορών μεταξύ των χωρών⁹⁰.

3^ο Σενάριο: Αυτοί που θέλουν περισσότερο, κάνουν περισσότερο⁹¹

Αυτό το σενάριο είναι επί της ουσίας μια προτροπή δημιουργίας ομάδων-χωρών με στόχο να επιμερίζονται οι ευθύνες σε μια σειρά προβλημάτων που αντιμετωπίζει και θα αντιμετωπίζει η ένωση, με πρωτοβουλία των κρατών. Είναι ενδιαφέρον ότι το κράτος παρουσιάζεται ως ιδιώτης/επενδυτής, ο οποίος από μόνος του θα επενδύσει, ώστε να διαφυλάξει με τη σειρά του μια άλλη δέσμη πιθανών προβλημάτων της χώρας του. Οι σχέσεις με τρίτες χώρες διαχειρίζονται σε επίπεδο ΕΕ. Ωστόσο, η

---

⁸⁷ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2017), σελ. 16-17

⁸⁸ MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ (2007), σελ. 3

⁸⁹ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2017), σελ. 18-19

⁹⁰ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), σελ. 688

⁹¹ JEAN-CLAUDE JUNCKER, *Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης*, σελ. 20-21

διαδικασία λήψης αποφάσεων μπορεί να γίνει πιο σύνθετη λόγω της πολλαπλότητας των ταχυτήτων⁹².

4^ο Σενάριο: Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο⁹³

Το σενάριο αυτό στοχεύει στην ταχύτερη και μεγαλύτερη επίδοση σε επιλεγμένους τομείς πολιτικής, ενώ συγχρόνως μειώνει τον αριθμό των κοινών τομέων πολιτικής. Η ΕΕ θα επιλέγει ποιό θα είναι οι βασικοί τομείς της κοινής της πολιτικής. Αυτό μπορεί μεν να δημιουργεί μια στασιμότητα σε ορισμένους τομείς, όμως εξασφαλίζει δε μια μακροπρόθεσμη ανάπτυξη στους επιλεγμένους τομείς που θα αποφασίζονται μακροπρόθεσμα⁹⁴.

5^ο Σενάριο: Κάνουμε μαζί πολύ περισσότερα⁹⁵

Επί της ουσίας το 5^ο Σενάριο είναι πολύ κοντά στις ιδέες μιας Ομόσπονδης Ευρώπης. Η ΕΕ πλέον έχει προχωρήσει και με μια φωνή μπορεί να μιλάει για όλους τους πολίτες της. Επί της ουσίας αυξάνεται η ευρωπαϊκή δημοκρατία και αναδύονται μια σειρά πλεονεκτημάτων για τους Ευρωπαίους πολίτες, αλλά και για την ανάπτυξη της οικονομίας, της ασφάλειας και των δικαιωμάτων⁹⁶. Το σενάριο αυτό επικεντρώνεται στην εμβάθυνση της Ένωσης και της ενιαίας αγοράς. Αυτό το σενάριο θα απαιτούσε από κάθε κράτος μέλος να κάνει περισσότερα, πράγμα που θα σήμαινε και παράλληλες προκλήσεις σε εθνικό επίπεδο⁹⁷.

Εδώ όμως εγείρεται και το βασικό ερώτημα που απασχολεί την Ευρωπαϊκή Ένωση από τις αρχές της δημιουργίας της. Είναι οι πολίτες έτοιμοι να δεχτούν περισσότερο ευρωπαϊκό έλεγχο σε βάρος του εθνικού; Με άλλα λόγια· οι πολίτες των 27, καθώς

---

⁹² MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ (2017), σελ. 3

⁹³ JEAN-CLAUDE JUNCKER (2017), σελ. 22-23

⁹⁴ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), σελ. 688

⁹⁵ JEAN-CLAUDE JUNCKER(2017), σελ. 24-25

⁹⁶ MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ, (2017), σελ. 4

⁹⁷ ONDREJ WOZNICA, (2017), σελ. 3

και οι ηγεσίες τους, νιώθουν περισσότερο Ευρωπαίοι, ή προτιμούν να ζουν υπό τη σκέπη της έννοιας του έθνους/κράτους⁹⁸.

4.2: ΤΙ ΕΧΕΙ ΠΡΟΚΥΨΕΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΕΝΑΡΙΟ

Η Λευκή Βίβλος, όπως αναφέραμε, σχεδιάστηκε ως ο οδικός άξονας για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο αρχικός της στόχος, η δημιουργία δηλαδή ενός ρεύματος και μιας συζήτησης γύρω από το ζήτημα επετεύχθη⁹⁹. Αυτό φαίνεται, από τις δηλώσεις οι οποίες έγιναν σε πολιτικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο think tank (δεξαμενές σκέψης), υπαγόμενες κυρίως σε πολιτικούς φορείς. Ο ίδιος ο Juncker δεν δίνει μέσα στη Λευκή Βίβλο κάποια προτίμηση σε κάποιο σενάριο, όμως δεν αρνούνται παράλληλα ότι δεν θα ήθελε τα δύο πρώτα σενάρια¹⁰⁰. Το φθινόπωρο του 2017 τελικά επισήμως εξέφρασε την προτίμησή του στο 4^ο Σενάριο με την κήρυξη της δημιουργίας της ειδικής ομάδας με τίτλο «Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο»¹⁰¹.

Οι πολιτικοί, που συμμετείχαν συζήτηση, καταρχήν στην συντριπτική πλειοψηφία τους απέρριπταν τα πρώτα δύο σενάρια¹⁰². Στην Γερμανία η συζήτηση αρχικά ξεκίνησε από τον χαρακτηρισμό των σεναρίων 2 και 5. Αυτά χαρακτηρίστηκαν ως ακραία¹⁰³. Λίγες μέρες μετά τη δημοσίευση της Λευκής Βίβλου, η Angela Merkel, ο François Hollande, ο Paolo Gentiloni και ο Mariano Rajoy -οι τότε ηγέτες της

---

⁹⁸ Για τον προβληματισμό μας αυτό ιδιαίτερο ρόλο διαδραμάτισε το βιβλίο του Delanty: βλ. DELANTY GERARD (2010), *Επινοώντας την Ευρώπη: Ιδέα, Ταυτότητα, Πραγματικότητα*, εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα

⁹⁹ RUSSACK SOPHIA (2017), σελ. 6

¹⁰⁰ CHARLES GRANT with SOPHIA BESCH, IAN BOND, AGATA GOSTYŃSKA-JAKUBOWSKA, CAMINO MORTERA-MARTINEZ, CHRISTIAN ODENDAHL, JOHN SPRINGFORD and SIMON TILFORD (2017), *Relaunching the EU*, Centre for European Reform, London, σελ. 43 από εδώ και πέρα CER (2017)

¹⁰¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), *Το μέλλον της Ευρώπης: Ο πρόεδρος Γιούνκερ κηρύσσει τη δημιουργία της ειδικής ομάδας «Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο»*, IP/17/4621, Βρυξέλλες

¹⁰² Οι βρετανικές θέσεις δεν θα ληφθούν εδώ υπόψη, εξαιτίας του τετελεσμένου του Brexit.

¹⁰³ STOIBER EDMUND (2017), «Europe in Upheaval», Speech at *the Berlin Economic Forum* to the topic of 'Europe in Upheaval', *Institute for Cultural Diplomacy*, Berlin, σελ. 2

Γερμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας αντίστοιχα- συναντήθηκαν στο Παρίσι και επαίνεσαν την ιδέα μιας Ευρώπης πολλών ταχυτήτων, προέκριναν δηλαδή το 3^ο σενάριο¹⁰⁴. Το έτος 2017 δηλαδή φαινόταν ότι το σενάριο με τη μεγαλύτερη δυναμική, εξαιτίας των πρόσφατων πολιτικών δεδομένων, ήταν το 3^ο σενάριο¹⁰⁵.

Αυτό συνέβη, διότι η επιδίωξη εντονότερης συνεργασίας σε λιγότερους τομείς πολιτικής φαινόταν ως μια αρκετά πιθανή επιλογή. Μεταξύ άλλων, στους τομείς της ενέργειας, της ψηφιοποίησης, της μετανάστευσης και της ασφάλειας, της κοινωνικής πολιτικής και της άμυνας. Τα υπόλοιπα σενάρια δεν προκρίνονταν, δεδομένου ότι υπήρχε μεγάλη πολιτική ανάγκη για επαναπροσδιορισμό ή αλλαγή της πορείας της ΕΕ. Η επιλογή του 2^{ου} σεναρίου ήταν η μόνη που η Επιτροπή απέκλεισε δημοσίως και εγκρίθηκε μόνο από τις ακραίες δεξιές δυνάμεις της Ευρώπης¹⁰⁶. Πάντως, αν και οι ηγέτες των πιο ισχυρών κρατών προέκριναν το 3^ο σενάριο, συνεπικουρούμενοι και από το σκεπτικό πως αυτό εφαρμόζεται, εν πολλοίς, στη ζώνη Σένγκεν, εντούτοις εκφράζονταν φόβοι ότι αυτό όχι μόνο θα δημιουργούσε μια Ευρώπη δύο ταχυτήτων, αλλά και δύο κοινωνικών τάξεων¹⁰⁷.

Ωστόσο σύντομα κάποια δεδομένα άλλαξαν. Αιτία ήταν η εκλογή του Emmanuel Macron ως προέδρου της Γαλλίας. Ο Macron φαίνεται να είναι υποστηρικτής ιδεών που συνάδουν με το 4^ο Σενάριο. Ο Γάλλος πρόεδρος οραματίζεται την προώθηση και την ολοκλήρωση της Ευρωζώνης, η οποία θα έχει κοινό προϋπολογισμό αλλά και κοινή πολιτική ασύλου¹⁰⁸. Η Ευρωζώνη θα καταστεί πιο ξεχωριστή από την υπόλοιπη ΕΕ, με περισσότερα από τα δικά της θεσμικά όργανα. Η ένταξη στο ευρώ θα γίνει

---

¹⁰⁴ CER (2017), σελ. 43

¹⁰⁵ BAUBÖCK RAINER (2017), «The State of the Union 2017: ‘Building a People’s Europe’», *European University Institute*, Florence, σελ. 2

¹⁰⁶ RUSSACK SOPHIA (2017), σελ. 6

¹⁰⁷ STOIBER EDMUND (2017), σελ. 3

¹⁰⁸ KREILINGER VALENTIN (2018), «A more democratic European Union: Propositions and scope for political Action», *Jacques Delors Institut*, Policy Paper no. 212, Berlin, σελ. 4

ακόμη πιο απαιτητική ως προς τη διαδικασία από όσο είναι ήδη¹⁰⁹. Τέτοιες ιδέες θα μπορούσαν να ανοίξουν τις πόρτες σε χώρες, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Νορβηγία, η Ελβετία, η Ουκρανία και η Τουρκία και τις Βαλκανικές χώρες, ώστε να πλησιάσουν περισσότερο στην ΕΕ, χωρίς να γίνουν πλήρη μέλη¹¹⁰. Στην ομιλία του στη Σορβόνη στις 26 Σεπτεμβρίου 2017, ο Macron κάλεσε υπέρ της ανοικοδόμησης μιας κυρίαρχης, ενωμένης και δημοκρατικής Ευρώπης, παραδεχόμενος επίσης ότι η ΕΕ είναι πολύ αργή, πολύ αδύναμη και πολύ αναποτελεσματική¹¹¹.

Αυτό που παρατηρήθηκε αμέσως μετά την προτίμηση της γερμανικής και γαλλικής ηγεσίας για τις ιδέες του 3^{ου} και 4^{ου} σεναρίου¹¹², ήταν ο φόβος κυρίως των χωρών του Βίσεγκραντ¹¹³ ότι αυτές οι ιδέες θα δημιουργήσουν μια Ευρώπη δύο ή και πολλαπλών ταχυτήτων¹¹⁴. Αυτές οι ενστάσεις εκφράστηκαν κυρίως με την ευκαιρία της 60ής επετείου της Συνθήκης της Ρώμης. Σε αυτή τη σύνοδο κορυφής, ο όμιλος Βίσεγκραντ υποστήριξε την θεωρία μιας «καλύτερης Ευρώπης», αντί για τα σενάρια «περισσότερης ή λιγότερης Ευρώπης». Απαντώντας μάλιστα στις δηλώσεις της Merkel, η ομάδα του Βίσεγκραντ αρνήθηκε την ιδέα της Ευρώπης πολλών ταχυτήτων και την ιδέα ενός εσωτερικού κύκλου μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση¹¹⁵. Είναι όμως γεγονός ότι οι περισσότερες κυβερνήσεις και τα εθνικά κοινοβούλια δεν έχουν ακόμη

---

¹⁰⁹ CER (2017), σελ. 45

¹¹⁰ *Ibid*, σελ. 56

¹¹¹ KREILINGER VALENTIN (2018), σελ. 4

¹¹² JOSEF JANNING (2017), «Scenarios for Europe: Deciphering Juncker's White Paper: What future for Europe does Jean Claude Juncker want?», *European Council on Foreign Relations*, https://www.ecfr.eu/article/commentary_scenarios_for_europe_deciphering_junckers_white_paper με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018.

¹¹³ Συμμαχία, απαρτιζόμενη από τέσσερα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης, την [Τσεχία](#), την [Ουγγαρία](#), την [Πολωνία](#) και την [Σλοβακία](#), με σκοπό την ευρωπαϊκή τους ολοκλήρωση. <http://www.visegradgroup.eu/>

¹¹⁴ ADELINA MARINI (2017), «Juncker to Member States: We Need To Talk!», *Euinside*, <http://www.euinside.eu/en/news/juncker-white-paper-5-scenarios-pandoras-box>, με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018

¹¹⁵ ONDREJ WOZNICA (2017), σελ. 4

λάβει θέση στη συζήτηση για το μέλλον της ΕΕ, πλην ορισμένων ψηφισμάτων ορισμένων κοινοβουλίων¹¹⁶.

Απεναντίας, η επιστημονική/τεχνοκρατική προσέγγιση δεν επικεντρώνεται σε μεμονωμένα σενάρια, αλλά επικρατεί ένας γενικότερος προβληματισμός για μια σειρά ζητημάτων. Καταρχήν η πολιτική συνοχής¹¹⁷. Η συνοχή είναι πολύ σημαντικός παράγοντας, διότι είναι αυτό που αισθάνονται οι συμμετέχοντες στην κοινότητα, ενώ η σύγκλιση είναι αυτό που μπορούν να μετρήσουν. Αν και ατελής, ο σημαντικότερος δείκτης για τη μέτρηση της σύγκλισης στην ΕΕ είναι το ΑΕΠ¹¹⁸. Σύμφωνα με την *Γνωμοδότηση για τη συνοχή*, μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ΕΕ ζει σε περιφέρειες με επίπεδο εισοδήματος μικρότερο από το ήμισυ του μέσου όρου της ΕΕ. Οι περισσότερες από αυτές τις περιοχές βρίσκονται στην ανατολική και νότια περιφέρεια της Ευρώπης¹¹⁹.

Συνεπώς, η αλληλεγγύη πρέπει να είναι σημαντικός παράγοντας, πράγμα που απαιτεί ενίσχυση και όχι περιθωριοποίηση της πολιτικής συνοχής. Η συνοχή επιπλέον δεν είναι περιφερειακός τομέας πολιτικής. Αντιθέτως, είναι κεντρική αποστολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επομένως η χρηματοδότησή της πρέπει να συνεχιστεί σε επίπεδο συγκρίσιμο με το παρελθόν¹²⁰. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα της πολιτικής

---

¹¹⁶ Τόσο η γαλλική Assemblée nationale όσο και η ιταλική Senato della Repubblica επιβεβαίωσαν την αναγκαιότητα μιας βαθύτερης ενσωμάτωσης στην ΕΕ, καθώς και μια καλύτερη μεταναστευτική πολιτική σε αρμονία με την ελεύθερη κυκλοφορία. Τα ψηφίσματα της φινλανδικής Eduskunta και των ιρλανδικών οίκων του Oireachtas υπογράμμισαν τη σημασία της ενότητας και της αλληλεγγύης της ΕΕ. Η Λετονική Saeima υπογράμμισε την ασφάλεια και την ευημερία. Βλ. KREILINGER VALENTIN (2018), σελ. 5

¹¹⁷ Βλ. ενδεικτικά: BACHTLER JOHN, OLIVEIRA JOAQUIM MARTINS, WOSTNER PETER and ZUBER PIOTR (2017), *Towards Cohesion Policy 4.0: Structural Transformation and Inclusive Growth*, RSA Europe, Brussels

¹¹⁸ ANDOR LÁSZLÓ, «Cohesion and Conditionality in the EU», σελ. 2

¹¹⁹ *Γνωμοδότηση: Το μέλλον της πολιτικής συνοχής μετά το 2020: Για μια ισχυρή και αποτελεσματική ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής μετά το 2020*, σελ. 6,7,10,14

¹²⁰ ANDOR LÁSZLÓ (2017), σελ. 7

συνοχής πρέπει να βελτιωθεί, μέσω έξυπνων προϋποθέσεων και καινοτομιών¹²¹. Αυτές οι τροποποιήσεις θα έχουν και τη δυναμική να αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη στον προϋπολογισμό της ΕΕ και του –μέτριου ως σήμερα– αναδιανεμητικού ρόλου της¹²².

Επίσης ένας τομέας, που θα θέλαμε να παρουσιάσουμε συνοπτικά, εξαιτίας της σχετικής συζήτησης είναι το νομικό κομμάτι. Αν και η Λευκή Βίβλος, όπως είδαμε είναι καθαρά πολιτικό κείμενο, ωστόσο δεν πρέπει να αγνοείται η δυνητική νομική της διάσταση. Η Λευκή Βίβλος δηλαδή δεν μπορεί να ξεφύγει από τον νομικό έλεγχο. Πράγματι, οποιαδήποτε και αν είναι η πολιτική επιλογή σε σχέση με τα διαφορετικά σενάρια ή συνδυασμός αυτών, θα πρέπει να βασίζεται σε μια σταθερή νομική βάση και μια απαρέγκλιτη κατανόηση των νομικών και συνταγματικών συνεπειών τους¹²³. Όποια πολιτική λοιπόν και αν προκριθεί, είτε αυτή είναι η πλήρης ανάληψη των εθνικών συνόρων από την Ένωση, είτε η δημιουργία μιας Ευρώπης πολλαπλών ταχυτήτων, θα είναι νομικά δύσκολο να εφαρμοστεί¹²⁴ εξαιτίας της εθνικής νομικής διάστασης. Τα εθνικά συνταγματικά δικαστήρια δηλαδή μπορούν να αντισταθούν, μεταξύ άλλων για τα οικονομικά ζητήματα, εμποδίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο την επικύρωση των τροποποιήσεων της Συνθήκης που θα απαιτούνται στα διάφορα σενάρια¹²⁵.

---

¹²¹ CAROLA GUNNARSSON (2007), «The Future of cohesion policy: A simplified and integrated territorial approach», *CCRE/CEMR position paper*, Council of European Municipalities and Regions, σελ. 9, 10

¹²² EUROCITIES (2017), «A strong cohesion policy for Europe and citizens», *EUROCITIES policy paper on cohesion policy post-2020*, σελ. 2

¹²³ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2007), σελ. 689

¹²⁴ *Ibid*, σελ. 690

¹²⁵ *Ibid*, σελ. 692

4.3: ΣΥΜΜΑΧΟΙ/ΠΟΛΕΜΙΟΙ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΕΝΑΡΙΟ

Η πλειοψηφία των κομματικών συνασπισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχει τοποθετηθεί θετικά ως προς τη Λευκή Βίβλο. Φυσικά υπάρχουν και αντίθετες απόψεις. Είναι ωστόσο σαφές ότι το κάθε κόμμα έχει τα δικά του επιχειρήματα για την πορεία που πρέπει να χαράξει η Ευρώπη, ενώ παράλληλα και η κριτική δεν λείπει. Εμείς θα αναφερθούμε σε αυτές τις ιδεολογικο-πολιτικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τις επίσημες δηλώσεις των κομμάτων και θα αναφερόμαστε στα κόμματα ανάλογα με τη δύναμή τους σε έδρες στο Ευρωκοινοβούλιο.

Το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα (EPP) καταρχήν χαιρέτησε την Λευκή Βίβλο και τα σενάρια τα οποία αυτή παρουσίασε. Στην ανακοίνωσή του αναφέρθηκε στους αγώνες των πατέρων της Ευρώπης για μια ειρηνική ήπειρο και συμπλήρωσε ότι για το EPP η επιλογή για το μέλλον της Ευρώπης δεν μπορεί να είναι μόνο μια ανάπτυξη της οικονομικής συνεργασίας. Πρόκειται μια σαφή αντίρρηση προς το 2^ο Σενάριο. Επιπλέον το EPP αναφέρθηκε εκτενώς στην ανάγκη περισσότερης πολιτικής Ευρώπης, καθώς, κατά το EPP, οι τράπεζες οφείλουν να διαχωρίζονται από τα κράτη, ώστε να μην χρησιμοποιούνται τα χρήματα των φορολογουμένων για τις διασώσεις των τραπεζών¹²⁶.

Το δεύτερο μεγαλύτερο κόμμα το Ευρωπαϊκό Σοσιαλιστικό Κόμμα σε μακροσκελή ανακοίνωσή του εκφράζεται αρχικά κατά της Ευρώπης της λιτότητας και κατά της άκρας δεξιάς. Αφού αναφέρθηκε στις ιδέες του για μια Ευρώπη με καλύτερους όρους εργασίας, αλλά και πιο κοινωνική, με σταθερότητα και πιο δημοκρατική στη λήψη αποφάσεων¹²⁷, τη σειρά πήρε στο Ευρωκοινοβούλιο ο Gianni Pittella, επικεφαλής της Προοδευτικής Συμμαχίας Σοσιαλιστών και Δημοκρατών (S&D). Αφού εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για το γεγονός ότι δεν προτάθηκαν λύσεις αλλά σενάρια, εξέφρασε τη στήριξή του στον Juncker, διότι καταλαβαίνει ότι η Ευρώπη δεν πρέπει να είναι

---

¹²⁶ The European People's Party (EPP) (2017), Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017 <http://www.epp.eu/press-releases/the-future-of-europe-is-peoples-choice/>

¹²⁷ PES positions to the Commissions reflection papers on the European Pillar of Social Rights and the Deepening of the Economic and Monetary Union (2017), Βρυξέλλες, <https://www.pes.eu/oc/permalink/8041195d-29a2-11e7-8346-9a82572148c5.pdf>

ένα τεχνοκρατικός μηχανισμός, αλλά ένας πολιτικός. Υπό αυτό το πρίσμα τάχθηκε υπέρ του 5^{ου} Σεναρίου¹²⁸.

Σε διαφορετικό μήκος κύματος το κόμμα Συμμαχία Ευρωπαίων Συντηρητικών και Μεταρρυθμιστών (ECR) έβαλε, μέσω της εκπροσώπου του κας Ulrike Trebesius, κατά της αποτυχημένης πολιτικής της ολοκλήρωσης της Ευρώπης και προτάσσει την ιδέα μιας Ευρώπης πιο συγκεντρωτικής, δείχνοντας προς το Σενάριο 2. Επίσης ανακοίνωσε ότι τα εθνικά κράτη πρέπει να αναλαμβάνουν τα του οίκου τους και να μην υπάρχει εξάρτηση από τα ευρωπαϊκά προγράμματα, ώστε τα κράτη να συνάπτουν τις δικές τους συμφέρουσες συμμαχίες. Το ECR, τέλος, καλεί τον Juncker, αλλά και τον αρχηγό των Ευρωπαίων Φιλελευθέρων Verhofstadt να διδαχτούν από την επιλογή των Βρετανών για «Brexit»¹²⁹.

Ο Guy Verhofstadt, αρχηγός της Συμμαχίας Φιλελευθέρων και Δημοκρατών για την Ευρώπη (ALDE) λίγο πριν την έκδοση της Λευκής Βίβλου πρότεινε ότι η ΕΕ χρειάζεται νέες ιδέες και μεταρρυθμίσεις, για να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις, όπως είναι η μαζική μετανάστευση, καθώς οι Ευρωπαίοι δεν είναι ενάντια στην Ευρώπη, σε σενάρια αντίστοιχα του «Brexit» και γενικότερα σε καταστάσεις στασιμότητας εντός των κύκλων της ΕΕ¹³⁰. Επίσης ο Guy Verhofstadt χαιρέτισε τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις του Juncker, τάχθηκε υπέρ ενός προϋπολογισμού της Ευρωζώνης και γενικά υποστήριξε ένα δρόμο περισσότερης Ευρώπης με βάση τα Σενάρια 4 και 5¹³¹.

Η Ευρωπαϊκή Ενωτική Αριστερά - Βόρεια Πράσινη Αριστερά (GUE/NGL) στην ανακοίνωσή της, δεν τάσσεται ανοιχτά υπέρ κάποιου σχεδίου της Λευκής Βίβλου, αλλά θέτει ένα «εναλλακτικό σενάριο» για το μέλλον της Ευρώπης, λέγοντας ότι η

---

¹²⁸ Βλ. επίσης της ομιλία του Gianni Pittella κατά τη συζήτηση της παρουσίασης της Λευκής Βίβλου <https://www.youtube.com/watch?v=J-VrTQnLBY4&t=1s>

¹²⁹ European Conservatives and Reformists (ECR) (2017), Δελτίο Τύπου, με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017 <http://ecrgroup.eu/ulrike-trebesius-centralisation-is-a-relic-of-the-past/>

¹³⁰ [IRENE KOSTAKI](#) (2016), «Verhofstadt's EU integration plan away from the Commission's White Paper», *New Europe*, 14 Φεβρουαρίου 2016, με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017 <https://www.neweurope.eu/article/verhofstadts-eu-integration-plan-away-commissions-white-paper/>

¹³¹ Βλ. επίσης της ομιλία του Guy Verhofstadt κατά τη συζήτηση της παρουσίασης της Λευκής Βίβλου https://www.youtube.com/watch?v=z_Au97n5ii4

Ευρώπη οφείλει να ακούει τους λαούς της και να στραφεί όχι απλά σε νέες οικονομικές πολιτικές, αλλά σε πολιτικές δικαιοσύνης, ισότητας, αλληλεγγύης, δημοκρατίας, ανθρώπινης και περιβαλλοντικής ευημερίας¹³². Υπό αυτή την έννοια καταλαβαίνουμε ότι το GUE/NGL είναι σίγουρα κατά των σεναρίων 1, 2 και 3.

Ο Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Ελεύθερης Συμμαχίας, βασικό μέλος του κόμματος Πράσινοι-Ευρωπαϊκή Ελεύθερη Συμμαχία (EFA) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Josep-Maria Terricabras ανέφερε με αφορμή την παρουσίαση της Λευκής Βίβλου ότι στην Ευρώπη ήδη ένα κράτος μπορούσε να κάνει πράγματα μόνο του, απορρίπτοντας ουσιαστικά το Σενάριο 3. Το EFA θεωρεί ότι η Ένωση θα καταστεί δυνατή μόνο, εάν η Ευρώπη αναγνωρίσει τη σημασία των μεσαίων εθνών και εάν όλα τα κράτη μέλη, αποδεχθούν τη διαφορετικότητα, ενώ παράλληλα γίνουν δεσμεύσεις στο φορολογικό τομέα, το εμπόριο, την εξωτερική πολιτική, την άμυνα και σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹³³.

Τέλος, για το κόμμα Ευρώπη της Ελευθερίας και της Άμεσης Δημοκρατίας (EFDD), που τασσόταν υπέρ του «Brexit», ο Gerard Batten από το Ηνωμένο Βασίλειο δήλωσε ότι η Λευκή Βίβλος αναγνωρίζει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ΕΕ, αλλά δεν καταλαβαίνει ότι πολλά από αυτά δημιουργήθηκαν εξαιτίας της ίδιας της Ένωσης. Ενώ για το κόμμα Ευρώπη των Εθνών και της Ελευθερίας (ENF), η Vicky Maeijer δήλωσε ότι η ΕΕ καταρρέει και μάλιστα έδωσε το παράδειγμα της Ολλανδίας, η οποία λέει όχι στο ευρωπαϊκό σύνταγμα, όχι στην εμπορική συμφωνία με την Ουκρανία. Καταλήγοντας είπε ότι είναι καιρός να πούμε όχι στην Ευρώπη¹³⁴.

---

¹³² GUE/NGL outlines a new alternative for a just and fair Europe (2017), Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες, με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017 <http://www.guengl.eu/news/article/category/gue-n-gl-outlines-a-new-alternative-for-a-just-and-fair-europe>

¹³³ JOSEP-MARIA TERRICABRAS (2017), «Europe must embrace strongly pro-European historic nations like Scotland and Catalonia», *The Greens | European Free Alliance*, με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017 <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/europe-must-embrace-strongly-pro-european-historic-nations-like-scotland-and-catalonia/>

¹³⁴ European Parliament, «Future of the EU: MEPs discuss five scenarios set out by Jean-Claude Juncker» (2017), Δελτίο τύπου, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170228IPR64287/future-of-the-eu-meps-discuss-five-scenarios-set-out-by-jean-claude-juncker> με ημερομηνία πρόσβασης 17/05/2017

Συμπεράσματα

Οι βασικοί στόχοι της πολιτικής συνοχής είναι να βελτιωθούν τα επίπεδα συμμετοχής και να μειωθούν οι κοινωνικές και διαπεριφερειακές ανισότητες εντός της ΕΕ. Σύμφωνα με αυτή την πολιτική αναδιανομής, πολλοί από τους αρχικά προτεινόμενους στόχους επιτεύχθηκαν, ωστόσο, από την άποψη της σύγκλισης, τα θετικά αποτελέσματα ήταν αρκετά διαφορετικά από αυτά που είχαν αρχικά προταθεί. Στην πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια των διαφόρων περιόδων προγραμματισμού, η πολιτική συνοχής βελτίωσε τη σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών, ωστόσο οδήγησε επίσης σε αυξημένη απόκλιση των εισοδημάτων μεταξύ περιφερειών¹³⁵.

Η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης της ΕΕ έχει εξελιχθεί με την πάροδο του χρόνου. Σχεδόν απύσχα στη Συνθήκη της Ρώμης, η πολιτική συνοχής βρίσκεται σήμερα σε ένα άνετο συνταγματικό πλαίσιο. Η Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή εισήχθη για πρώτη φορά στη Συνθήκη στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986. Επανεπιβεβαιώθηκε ως κεντρικός στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παράλληλα με την ΟΝΕ και την εσωτερική αγορά, στην αναθεώρηση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Πάντως ήδη από τη δημιουργία του ΕΤΠΑ το 1975, ο προϋπολογισμός για τη συνοχή αυξήθηκε σταθερά, από μόλις 5% σε περίπου 36% του προϋπολογισμού της ΕΕ κατά την περίοδο 2007-2013. Αν και είναι χαμηλό ως ποσοστό του συνολικού ΑΕΠ της ΕΕ, η χρηματοδότηση της συνοχής αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό μερίδιο των πόρων της οικονομικής ανάπτυξης στα φτωχότερα κράτη μέλη και περιφέρειες της ΕΕ¹³⁶.

Η εξέλιξη της πολιτικής συνοχής υπήρξε συνεπώς αρκετά προοδευτική. Μέσα από τις διάφορες περιόδους προγραμματισμού οι στόχοι, οι αρχές και οι κανόνες λειτουργίας παρουσίασαν ελαφρές τροποποιήσεις. Η εξέλιξη μεταξύ των περιόδων έχει εξασφαλίσει μεταρρυθμίσεις και προόδους σε ορισμένους τομείς. Σήμερα, η πολιτική συνοχής αποτελεί για πολλές χώρες της ΕΕ τον κύριο μέσο για την κινητοποίηση των

---

¹³⁵ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 103

¹³⁶ MANZELLA GIAN PAOLO and MENDEZ CARLOS (2009), σελ. 20-21

επενδύσεων σε ένα πλαίσιο δημοσιονομικών περιορισμών και μεριδίων πιστώσεων¹³⁷.

Χάρη στη σύμπτωση των γενικών εκλογών σε διάφορα κράτη μέλη (Γερμανία και Γαλλία, αλλά και στις Κάτω Χώρες, την Αυστρία και την Τσεχική Δημοκρατία, μαζί με τις εκλογές στη Μάλτα και το Ηνωμένο Βασίλειο), το 2017 αποτέλεσε έτος προβληματισμού στην Ευρώπη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ο προβληματισμός έγινε εντονότερος εξαιτίας της αποχώρησης ενός μεγάλου κράτους μέλους, του Ηνωμένου Βασιλείου («Brexit»), αλλά και της εξωτερικής πρόκλησης για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση που αντιπροσωπεύει ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ, Donald Trump¹³⁸.

Οι συζητήσεις υποστηρίχθηκαν και πλαισιώθηκαν από τη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, την οποία μελετήσαμε σε βάθος και αναλύσαμε στην παρούσα εργασία, τα πέντε «έγγραφα προβληματισμού», καθώς και τη *Διακήρυξη της Ρώμης*. Η Λευκή Βίβλος, εν τέλει, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η Ευρώπη θα αλλάξει την επόμενη δεκαετία: από τον αντίκτυπο των νέων τεχνολογιών στην κοινωνία και τις θέσεις εργασίας, στα υπέρ και τα κατά για την παγκοσμιοποίηση, τις ανησυχίες για την ασφάλεια και την άνοδο του λαϊκισμού¹³⁹. Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι η Λευκή Βίβλος, τα Έγγραφα προβληματισμού και η Διακήρυξη, εάν δεν είναι απολύτως συνεπή μεταξύ τους, είναι τουλάχιστον συμπληρωματικά, υπό την έννοια ότι και αυτά τα έγγραφα επιδιώκουν να συμβάλουν στην ενίοτε βασανιστική αλλά αναπόφευκτη αναζήτηση της ενότητας της Ένωσης¹⁴⁰.

---

¹³⁷ CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), σελ. 101

¹³⁸ ANDOR LÁSZLÓ (2017), σελ. 1

¹³⁹ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), σελ. 687

¹⁴⁰ *Ibid*, σελ. 693

Η αλήθεια είναι, δυστυχώς, ότι πολλά από τα ηγετικά στελέχη του Κοινοβουλίου φαίνεται ότι έχουν χάσει την επαφή τους με τους ευρωπαίους πολίτες και όλο και επικεντρώνονται περισσότερο στην επέκταση των εξουσιών και του προϋπολογισμού του ίδιου του Κοινοβουλίου και της ΕΕ¹⁴¹. Οι Ευρωπαίοι πολίτες θέλουν να δουν ότι η ΕΕ μπορεί να παράγει αποτελέσματα σε τομείς στους οποίους ενδιαφέρονται. Πρέπει να αναλάβει περισσότερη δράση σε ορισμένους τομείς που θα απευθύνονται στους πολίτες, όπως η ενίσχυση της πράσινης οικονομίας, η ενθάρρυνση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, η καταπολέμηση της διαφθοράς στα κράτη μέλη, ο περιορισμός της φοροδιαφυγής των επιχειρήσεων και η επιβολή του κράτους δικαίου σε όλη την Ένωση. Χρειάζεται επίσης νέες πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της διακυβέρνησης της ευρωζώνης και των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και για την αποτελεσματικότερη εξωτερική και αμυντική πολιτική¹⁴². Υπό αυτό το πρίσμα, η Λευκή Βίβλος θέτει τα σωστά ερωτήματα και προδιαγράφει σε μεγάλο βαθμό το μέλλον.

Παρά τις επικρίσεις, η Λευκή Βίβλος ξεπέρασε τις βραχυπρόθεσμες πολιτικές προτεραιότητες και κατάφερε να ξεκινήσει την πολιτική συζήτηση. Η Επιτροπή δεν προέβη σε οριστικά συμπεράσματα αλλά επεσήμανε τις αντίστοιχες συνέπειες, τους κινδύνους και τις ευκαιρίες όλων των σεναρίων που παρουσίασε. Παρόλο που ορισμένοι σχολιαστές θεώρησαν ότι η Επιτροπή δεν είχε όραμα για το μέλλον της Ευρώπης και άλλοι προσπάθησαν να διαβάσουν μεταξύ των γραμμών για να διακρίνουν την προτιμώμενη επιλογή της, η Επιτροπή δεν έδειξε σαφή υποστήριξη για το ένα ή το άλλο σενάριο¹⁴³.

---

¹⁴¹ CER (2017), σελ. 50

¹⁴² CER (2017), σελ. 55

¹⁴³ RUSSACK SOPHIA (2017), σελ. 6

Συμπεραίνουμε ότι, αν και τα σενάρια που περιγράφονται στη Λευκή Βίβλο και οι ιδέες που αναπτύχθηκαν στα έγγραφα προβληματισμού απαιτούν εν μέρει την αλλαγή της συνθήκης¹⁴⁴, εντούτοις η επιλογή της Επιτροπής να επιλέξει διάφορα σενάρια αντί για ένα ενιαίο σχέδιο αντανακλά μια ρεαλιστική αξιολόγηση του ρόλου της στην ΕΕ. «Δεν είμαι δικτάτορας», ανέφερε ο Juncker απαντώντας σε εκείνους τους βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, οι οποίοι τον κατηγορήσαν για έλλειψη ηγεσίας. Με αυτό το τρόπο κατέστησε σαφές ότι η Επιτροπή, αποτελεί ασφαλώς μέρος της, αλλά δεν είναι η κυβέρνησή της με την κλασική έννοια του όρου. Ειδικά σε αυτό το κρίσιμο χρονικό σημείο, όταν φαίνεται να είναι τόσο δύσκολο να οικοδομηθεί μια συναίνεση για την πορεία προς τα εμπρός, θα πρέπει να περιορίζεται στην τόνωση της συζήτησης για το μέλλον της ΕΕ και να θέσει την ευθύνη εκεί όπου τελικά ανήκει: στα κράτη μέλη της ΕΕ και στους πολίτες της¹⁴⁵.

---

¹⁴⁴ *Ibid*, σελ. 8

¹⁴⁵ «Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), σελ. 688

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική:

ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ (2001), *Προϋποθέσεις και προοπτικές για την εφαρμογή περιφερειακής πολιτικής στην Ελλάδα*, (Πτυχιακή εργασία), ΤΕΙ Καβάλας, Καβάλα

ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ.Π.Κ. (1995), *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση. Θεωρία-Διαπραγμάτευση-Θεσμοί και Πολιτικές*, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

ΚΑΖΑΚΟΣ ΠΑΝΟΣ, (1990), *Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Παρουσίαση και κριτική της οικονομικής ολοκλήρωσης στη Δυτ. Ευρώπη*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ ΔΟΝΑΤΟΣ, (2007), *Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα ,Αθήνα

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, (2002), *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση. Γενικά και Θεσμικά Χαρακτηριστικά μετά τη Νίκαια*, τόμος Α', εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 102

ΤΣΙΠΟΥΡΗ ΛΕΝΑ, (2015), *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ενοποίηση: Μεταξύ Σφύρας και Άκμονος*, εκδ. Τμήμα Οικονομικών Επιστημών-ΕΚΠΑ, Αθήνα

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ (2010), *Από την Ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος*, εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα

ΦΙΛΙΠΠΟΥΛΑ ΓΙΑΛΑΝΤΖΗ (2011), *Η περιφερειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η πορεία της μέσα στο χρόνο και η εφαρμογή της στην Ελλάδα*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών (2017), *Γνωμοδότηση: Το μέλλον της πολιτικής συνοχής μετά το 2020: Για μια ισχυρή και αποτελεσματική ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής μετά το 2020*, COTER-VI/015, MICHAEL SCHNEIDER (ed.), 123η σύνοδος ολομέλειας της ΕτΠ, 11-12 Μαΐου 2017, Βρυξέλλες

European Commission, *Δήλωση και οδικός χάρτης της Μπρατισλάβας*, 517/16, 16/09/2016, Μπρατισλάβα

- VALDIS DOMBROVSKIS και MARIANNE THYSSEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες
- VALDIS DOMBROVSKIS και PIERRE MOSCOVICI (2017) *Έγγραφο προβληματισμού σχετικά με την εμβάθυνση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), *Ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης στον τομέα της άμυνας: Προς ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Άμυνας*, IP/16/4088, 30 Νοεμβρίου 2016, Βρυξέλλες
- JEAN-CLAUDE JUNCKER (2014), *Νέο ξεκίνημα για την Ευρώπη: Το πρόγραμμά μου για απασχόληση, ανάπτυξη, δικαιοσύνη και δημοκρατική αλλαγή*, (χ.ε.), Στρασβούργο
- JEAN-CLAUDE JUNCKER (2017), *Λευκή Βίβλος για το μέλλον της Ευρώπης: Προβληματισμοί και σενάρια για την ΕΕ των 27 έως το 2025*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Βρυξέλλες
- FEDERICA MOGHERINI και JYRKI KATAINEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον της ευρωπαϊκής άμυνας*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες
- GÜNTHER H. OETTINGER και CORINA CREȚU (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για το μέλλον των οικονομιών της ΕΕ*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016), *Ομιλία για την κατάσταση της Ένωσης 2016: Για μια καλύτερη Ευρώπη – Μια Ευρώπη που προστατεύει, ισχυροποιεί και αμύνεται*, 16/3043, 14 Σεπτεμβρίου 2016, Στρασβούργο
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), *Ομιλία του Προέδρου κ. Donald Tusk κατά την τελετή της 60ής επετείου των Συνθηκών της Ρώμης*, 154/17, 25/03/2017, Ρώμη
- FRANS TIMMERMANS και JYRKI KATAINEN (2017), *Έγγραφο προβληματισμού για την τιθάσευση της παγκοσμιοποίησης*, Ευρωπαϊκή επιτροπή, Βρυξέλλες
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017), *Το μέλλον της Ευρώπης: Ο πρόεδρος Γιούνκερ κηρύσσει τη δημιουργία της ειδικής ομάδας «Κάνουμε λιγότερα με πιο αποδοτικό τρόπο»*, IP/17/4621, Βρυξέλλες
- DELANTY GERARD (2010), *Επινοώντας την Ευρώπη: Ιδέα, Ταυτότητα, Πραγματικότητα*, εκδόσεις Ασίνη, Αθήνα

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (1992), υπογράφηκε στο Μάαστριχτ στις 7 Φεβρουαρίου 1992, στο *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, 35^ο έτος

Ξενόγλωσση:

MARÍA ABASCAL, MATÍAS CABRERA and MIGUEL JIMÉNEZ (2017), «White Paper on the future of Europe: Five scenarios that clarify the debate but avoid discussing the future of the euro area», *BBVA Research*, (χ.τ.), σσ. 1-4

ANNEGRET BENDIEK (2017), «The New ‘Europe of Security’: Elements for a European White Paper on Security and Defense», *Stiftung Wissenschaft und Politik*, 20, σσ. 1-8

DE AREILZA JOSÉ M. (2007), «The History and Foundations of European Integration: A Contribution to the Debate on the Future of the Union», στο ARVANITOPOULOS CONSTANTINE (επιμ.), *Reforming Europe The Role of the Centre-Right*, Springer, Berlin, σσ. 9-21

BACHTLER JOHN, OLIVEIRA JOAQUIM MARTINS, WOSTNER PETER and ZUBER PIOTR (2017), *Towards Cohesion Policy 4.0: Structural Transformation and Inclusive Growth*, RSA Europe, Brussels

BAUBÖCK RAINER (2017), «The State of the Union 2017: ‘Building a People’s Europe’», *European University Institute*, (χ.τ.), Florence, σσ. 1-10

CARBALLO-CRUZ FRANCISCO (2015), «Cohesion policy in the European Union: A brief critical review», *Revista Brasileira de Gestão e Desenvolvimento Regional*, v. 11, n. 4, Brazil, σσ. 101-121

DUDEK CAROLYN MARIE (2014), «The History and Challenges of Cohesion Policies», (monographic paper), *Miami-Florida European Union Center of Excellence*, Vol 14, No.2, Published with the support of the European Commission, σσ. 1-18

«Editorial Comments: The EU-27 Quest for Unity» (2017), *Common Market Law Review*, 54, Kluwer Law International, σσ. 681–694

- EUROCITIES (2017), «A strong cohesion policy for Europe and citizens», *EUROCITIES policy paper on cohesion policy post-2020*, (χ.τ.), σσ. 1-8
- European Commission (2018), *Brexit: European Commission publishes draft Article 50 Withdrawal Agreement*, IP/18/1243, 28/02/2018, Βρυξέλλες
- European Union (2007), *Cohesion Policy 2007-2013: Commentaries and official texts*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxemburg
- FAROLE THOMAS, Rodríguez-Pose ANDRÉS and STORPER MICHAEL (2009), «Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions», (Report), London School of Economics, σσ. 1-45
- FONTAINE PASCAL (2014), *The European Union explained: Europe in 12 lessons*, European Commission, Brussels
- CHARLES GRANT with SOPHIA BESCH, IAN BOND, AGATA GOSTYŃSKA-JAKUBOWSKA, CAMINO MORTERA-MARTINEZ, CHRISTIAN ODENDAHL, JOHN SPRINGFORD and SIMON TILFORD (2017), *Relaunching the EU*, Centre for European Reform, London
- CAROLA GUNNARSSON (2017), «The Future of cohesion policy: A simplified and integrated territorial approach», *CCRE/CEMR position paper*, Council of European Municipalities and Regions, (χ.τ.), σσ. 1-13
- International Summit (2016), *EU-Turkey Statement*, 144/16, 18/05/2016, Βρυξέλλες
- KREILINGER VALENTIN (2018), «A more democratic European Union: Propositions and scope for political Action», *Jacques Delors Institut*, Policy Paper no. 212, Berlin, σσ. 1-20
- ANDOR LÁSZLÓ (2017), «Cohesion and Conditionality in the EU», *Progressive Economy blog*, (χ.τ.), σσ. 1-7
- MANZELLA GIAN PAOLO and MENDEZ CARLOS (2009), «The turning points of EU Cohesion policy» (Report Working Paper), in the context of the report: *An Agenda for a reformed Cohesion Policy*, Luxembourg and Glasgow, σσ. 1-28

- MCLVER IAIN (2011), «The European Union – A Brief History», *SPICe the Information Centre*, 11/44, The Scottish Parliament, σσ. 1-8
- MOHL PHILIPP (2013), *Empirical Evidence on the Macroeconomic Effects of EU Cohesion Policy*, Springer Gabler, Heidelberg
- OLSEN P. JOHAN (2017), «Democratic Accountability and the Changing European Political Order», διάλεξη στο συνέδριο: *ECPR General Conference*, ARENA Working Paper, Oslo, σσ. 1-38
- ONDŘEJ WOZNICA (2017), «White Paper on the future of Europe and the reform of the European Union», *Background Report: Model Visegrad plus Germany*, 01, σσ. 1-6
- RUSSACK SOPHIA (2017), «How is Juncker's 'last-chance Commission' faring at mid-term?», *Sieps*, European Policy Analysis, issue 4, (χ.τ.), σσ. 1-12
- Statements and Remarks (2016), *Statement by President Donald Tusk on the outcome of the Presidential elections in the United States*, 644/16, 09/11/2016, Βρυξέλλες
- STOIBER EDMUND (2017), «Europe in Upheaval», Speech at *the Berlin Economic Forum* to the topic of ‘Europe in Upheaval’, *Institute for Cultural Diplomacy*, Berlin, σσ. 1-4
- ROD THOMAS (2017), «'Brexit' and the Political Ideals of the Open Society», στο: *The Future of Science and the Open Society*, Northumbria Research Link, Washington DC, σσ. 1-15

Διαδικτυακοί τόποι/Ιστοσελίδες:

- BARONE MICHAEL (2016), «Maybe Borders Aren't the Worst Invention Ever», *National Review*, <https://www.nationalreview.com/2016/08/eu-president-jean-claude-juncker-border-comments-wrong/> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018
- BEGG IAIN (2017), «What might have been...», UK in a Changing Europe, <http://ukandeu.ac.uk/the-white-paper-on-the-future-of-europe/> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018
- VÍT DOSTÁL (2017), «Visegrád on Juncker's White Paper: No to a multi-speed Europe», *EURACTIV.cz*, <https://www.euractiv.com/section/future-eu/opinion/visegrad-on-junckers-white-paper-no-to-a-multi-speed-europe/> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018
- JOSEF JANNING (2017), «Scenarios for Europe: Deciphering Juncker's White Paper: What future for Europe does Jean Claude Juncker want? », *European Council on Foreign Relations*, https://www.ecfr.eu/article/commentary_scenarios_for_europe_deciphering_junckers_white_paper με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018
- ALEXANDROS KORONAKIS (2017), «The Future of Europe: Reflections on the White Paper», *New Europe*, <https://www.neweurope.eu/article/future-europe-reflections-white-paper/> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018
- IRENE KOSTAKI (2016), «Verhofstadt's EU integration plan away from the Commission's White Paper», *New Europe*, <https://www.neweurope.eu/article/verhofstadts-eu-integration-plan-away-commissions-white-paper/> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018
- ADELINA MARINI (2017), «Juncker to Member States: We Need To Talk!», *Euinside*, <http://www.euinside.eu/en/news/juncker-white-paper-5-scenarios-pandoras-box> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018
- JOSEP-MARIA TERRICABRAS (2017), «Europe must embrace strongly pro-European historic nations like Scotland and Catalonia», *The Greens | European Free Alliance*, <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/europe-must-embrace->

[strongly-pro-european-historic-nations-like-scotland-and-catalonia/](#) με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018

TURK ŽIGA (2017), «The sixth scenario and Juncker's white paper», *Wilfried Martins Center for European Studies*, <https://www.martenscentre.eu/blog/sixth-scenario-and-junckers-white-paper> με ημερομηνία πρόσβασης 16/05/2018

«EU's Juncker lays out five 'pathways to unity'» (2017), *RTÉ Ireland's National Television and Radio Broadcaster*, <https://www.rte.ie/news/analysis-and-comment/2017/0301/856453-eus-juncker-publishes-white-paper/> με ημερομηνία πρόσβασης 27/04/2018

«Λευκή Βίβλος της ΕΕ: Πέντε δρόμους για την ενότητα της ΕΕ παρουσίασε ο Γιούνκερ» (2017), *Το Βήμα*, <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=864817> με ημερομηνία πρόσβασης 25/04/2018

«Την Πέμπτη η αναγόρευση του Γιούνκερ σε επίτιμο διδάκτορα της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ» (2017), Πηγή: *ΑΙΕ-ΜΙΕ*, <http://www.iefimerida.gr/news/349339/tin-pempti-i-anagoreysi-toy-gioynker-se-epitimo-didaktora-tis-nomikis-sholis-toy-aph> με ημερομηνία πρόσβασης 25/04/2018

«Η Λευκή Βίβλος του Γιούνκερ για το μέλλον της ΕΕ περιλαμβάνει 5 σενάρια και Ευρώπη πολλών ταχυτήτων» (2017), *HuffPost Greece*, https://www.huffingtonpost.gr/2017/03/01/eidiseis-politiki-i-leuki-biblos-tou-giounker-gia-to-mellon-tis-ee-perilambanei-5-senaria-kai-europi-pollon-taxutiton-n_15082124.html με ημερομηνία πρόσβασης 25/04/2018

The European People's Party (EPP) (2017), 1/3/2017, Βρυξέλλες <http://www.epp.eu/press-releases/the-future-of-europe-is-peoples-choice/> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2017

PES positions to the Commissions reflection papers on the European Pillar of Social Rights and the Deepening of the Economic and Monetary Union (2017),

25/4/2017, Βρυξέλλες <https://www.pes.eu/oc/permalink/8041195d-29a2-11e7-8346-9a82572148c5.pdf> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018

GUE/NGL outlines a new alternative for a just and fair Europe (2017), 1/3/2017, Βρυξέλλες <http://www.guengl.eu/news/article/category/gue-ngl-outlines-a-new-alternative-for-a-just-and-fair-europe> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018

European Conservatives and Reformists (ECR), Δελτίο Τύπου, 1 Μαρτίου 2017, <http://ecrgroup.eu/ulrike-trebesius-centralisation-is-a-relic-of-the-past/> με ημερομηνία πρόσβασης 02/05/2018

European Parliament (2017), *Future of the EU: MEPs discuss five scenarios set out by Jean-Claude Juncker*, 1/3/2017, <http://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170228IPR64287/future-of-the-eu-meps-discuss-five-scenarios-set-out-by-jean-claude-juncker> με ημερομηνία πρόσβασης 17/05/2018